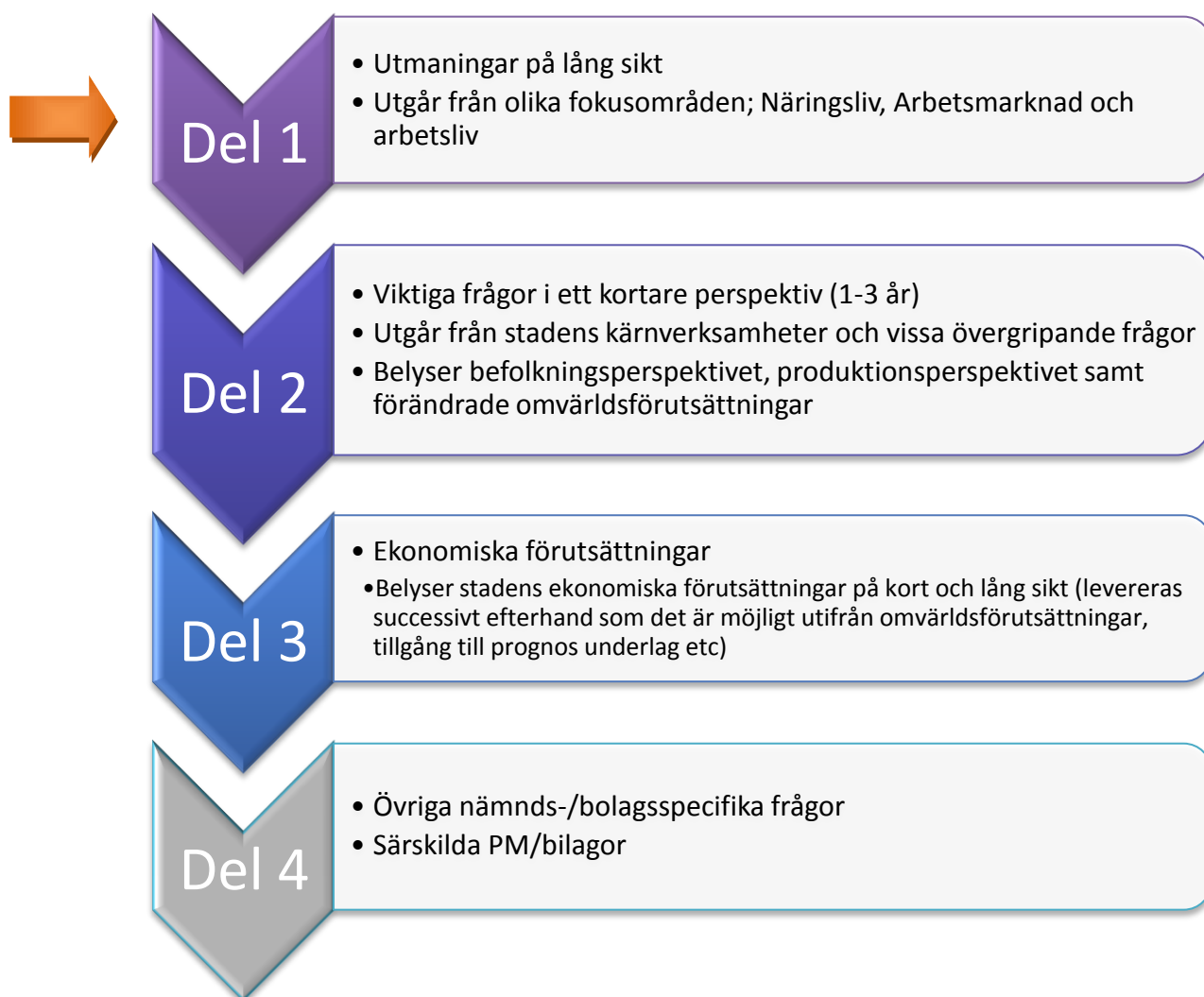

Underlag för Budget 2015-2017

Del 1: Fokusområde Näringsliv – utmaningar på lång sikt

Underlag för Budget 2015-2017 består av flera olika delar med olika syften. Sammantaget är de olika delarna tänkta att ge en bred belysning av frågor som kan vara relevanta i budgetarbetet.

Göteborgs Stad
Stadsledningskontoret

Vad ska Göteborg företaga sig i framtiden?

En rapport om framtidens näringsliv i Göteborg

2013-11-06

Sammanfattning

Världen blir allt mer globaliserad. Näringslivets utveckling i Göteborg påverkas därför i hög grad av att tyngdpunkten i världsekonomin förskjuts från nordväst till sydost. Den åldrande västvärldens konkurrenskraft försvagas gentemot Asien, Sydamerika och Afrika, vilket bland annat leder till en avindustrialisering av Europa. Det sätter press på Göteborg som industristad att specialisera sig och klättra i förädlingskedjan.

Göteborgs arbetsmarknadsregion är och kommer vara relativt liten, såvida inte omfattande infrastrukturinvesteringar genomförs vad gäller höghastighetståg som knyter ihop arbetsmarknaderna i Oslo, Göteborg och Köpenhamn. I ett sådant scenario hamnar Göteborg istället som mittpunkt i en arbetsmarknadsregion med åtta miljoner invånare.

Såväl nyföretagandet som småföretagandet är lågt i Sverige i internationell jämförelse. De svenska egenföretagarna är dessutom äldst i EU. I kombination med att de ungas vilja att bli företagare och ta över föräldrars företag är jämförelsevis låg och på nedåtgående kan den förestående generationsväxlingen komma att motverka ett ökat företagande de närmaste åren. Samtidigt finner människors innovationsrikedom nya entreprenöriella vägar. Sociala medier och en ökad medvetenhet om hållbar utveckling ger upphov till nya affärsmodeller.

Till följd av det stigande välståndet i framför allt Asien kommer Sverige, och även Göteborg, med all sannolikhet att se en kraftigt ökad turism de kommande 30 åren. Det innebär i så fall värdefulla arbetstillfällen även för dem som saknar högre utbildning eller har kort arbetslivserfarenhet. Konkurrensen om turisterna lär dock hårdna, och tillgänglighet, främst avseende höghastighetståg och flyg, är avgörande för vilka destinationer som blir morgondagens vinnare.

Även vad gäller evenemang kommer konkurrensen att hårdna ytterligare, såväl nationellt som globalt. Det blir allt svårare för en liten stad som Göteborg att hävda sig på marknaden. Men en attraktiv stad byggs upp av en mängd faktorer, varav evenemang är en, som tillsammans skapar konkurrenskraft.

Tillväxten i västvärlden kommer inte längre bara från den fysiska produktionen, förmågan att tänka nytt och icke-repetitivt kommer att bli den viktigaste framgångsfaktorn framöver. Ett starkt entreprenörskap och företagande inom kulturella och kreativa områden kan därför öka stadens attraktivitet och näringslivets innovationsförmåga.

Utifrån dessa omvärldsförändringar beskriver rapporten avslutningsvis möjliga vägar framåt för hur staden skulle kunna bemöta utmaningarna på ett konstruktivt sätt, med utgångspunkt i verktyg som kommunen själv förfogar över.

Synen på Göteborg är avgörande för stadens förmåga att attrahera såväl företag som arbetskraft. Här finns goda möjligheter att stärka bilden av Göteborg som en kunskaps- och handelsstad. Tillgänglighet - via luft, land och vatten - är också en avgörande faktor för regionens globala konkurrenskraft. Detsamma gäller bostadssituationen, grundskolan och kultur- och fritidsverksamheten. Näringslivsklimatet skulle stärkas av ett mer långsiktigt tänkande och mer långsiktiga lösningar från Göteborgs Stads sida.

Göteborgs Stads påverkar även näringslivet i sin roll som konsument, arbetsgivare och utförare. Utformningen på upphandlingen, förutsättningarna för de anställda att starta eget och i vilken mån andra aktörer bjuds in att utföra en del av det kommunala uppdraget har därför stor betydelse.

Innehållsförteckning

Inledning	1
Övergripande drivkrafter	3
Globalisering och energiprisets utveckling – en scenarioanalys.....	3
Teknikutveckling.....	7
Åtta trender som påverkar framtidens näringsliv i Göteborg	9
Trend 1: Tillväxtregioner blir viktigare exportmarknader för en åldrande västvärld	9
Trend 2: Avindustrialiseringen sätter press på Göteborg som industristad	11
Trend 3: Göteborgs arbetsmarknadsregion kan bli skandinavisk.....	13
Trend 4: Generationsväxling och förändrade värderingar motverkar ökat egenföretagande.....	16
Trend 5: Framtidens entreprenörskap är hållbart och delat	18
Trend 6: Turismen fortsätter att öka kraftigt	20
Trend 7: Evenemangsstadens förutsättningar förändras.....	22
Trend 8: Kreativiteten växer i det gamla och nya Göteborg	24
Beslutade långsiktiga politiska ambitioner	26
Möjliga vägar framåt	29
Synen på Göteborg.....	29
Internationalisering	29
Näringslivsklimatet.....	30
Tillgänglighet.....	31
Utbildning.....	32
Markbehov och mötesplatser	32
Bevara och utveckla kreativa miljöer.....	33
Upphandling	33
Evenemangsstaden.....	33

Att främja delandets ekonomi	34
Stadsplanering inför ett förändrat köpbeteende	34
Referenser	35

Bilaga: Näringslivets struktur

Inledning

Ett gott näringslivsklimat är en förutsättning för sysselsättning och tillväxt. Tillväxten behövs för att säkerställa välfärden. Göteborgs näringsliv har en tydlig internationell prägel med tydliga inslag av innovationsförmåga och entreprenörskap. Tillverkningsindustrin är fortfarande stark och har en förhållandevis dominerande ställning. Hamnen ger unika logistik fördelar och satsningarna på forskning och utveckling placerar Västsverige i topp i Europa. Göteborgs arbetsmarknad är jämförelsevis liten men kan med rätt typ av infrastrukturinvesteringar bli avsevärt större.

Omvärlden förändras dock ständigt så det som är framgångsrikt idag kan vara en felsatsning i morgon. En pågående avindustrialisering i Europa sätter press på Göteborg som industristad. Teknikutvecklingen går i en rasande fart och skapar hela tiden nya möjligheter. Sociala medier och förändrade värderingar ger upphov till nya former för entreprenörskap och affärsmodeller. Västvärldens tillväxt är långsam och dess befolkning åldras. Detta kommer att öka betydelsen för världens tillväxtregioner som exportmarknader.

Göteborgs Stad har en rad verktyg som ger möjlighet att påverka utvecklingen. Till exempel har staden ett betydande markinnehav och planmonopol, direkt och indirekt styrning över infrastrukturen, utbildningsansvar och annan myndighetsutövning gentemot företag. Staden har sammantaget en mycket stor inverkan på näringslivsklimatet i Göteborg och förutsättningarna för hur näringslivet kommer att kunna möta omvärldens krav på ständig utveckling. För att förbli en framgångsrik och dynamisk region behöver vi hela tiden ompröva våra strategier och skapa förutsättningar för näringslivet att kunna ställa om sig efter marknadens förändrade efterfrågan.

Den här rapporten syftar till att ge idéer och väcka diskussion kring framtidens näringsliv i Göteborg. Först presenteras olika drivkrafter och trender samt deras konsekvenser för Göteborgs näringsliv och vilka långsiktiga utmaningar de medför för Göteborgs Stad. Därefter redogörs kortfattat för beslutade långsiktiga politiska ambitioner för frågeområdet. Slutligen lyfts ett antal vägval som staden kan göra för att möta utmaningarna. Flertalet av dessa utgår från verktyg som kommunen själv förfogar över. I en bilaga beskrivs även näringslivets struktur i ett statistiskt perspektiv.

Uppdraget

Kommunstyrelsen har gett stadsledningskontoret i uppdrag att förstärka arbetet med omvärldsanalys och strategisk planering. Inför kommunfullmäktiges budget 2015 kommer denna rapport att vara en del av budgetunderlaget till partierna.

Stadsledningskontoret har i detta budgetunderlag valt att fokusera på två strategiska fokusområden, näringslivet och arbetsmarknaden. Fokusområdena hanteras i var sin rapport.

Metod

Rapporten har arbetats fram av en redaktionsgrupp bestående av medarbetare från stadsledningskontoret, Business Region Göteborg och Göteborg & Co. För att även få en bred belysning på fokusområdet har två workshops genomförts med representanter från olika förvaltningar, bolag och externa intresseorganisationer. Ett stort tack riktas till deltagarna från följande organisationer som har bidragit med värdefulla inspel under dessa workshops: A H Business Consulting, Almega, Astra Zeneca, Business Region Göteborg, Chalmers, Coompanion, CSR Västsverige, fastighetskontoret, Framtidenkoncernen, Företagarna, Göteborg & Co, Göteborg Energi, Göteborgs Hamn, HIGAB,

Innerstaden Göteborg, IntersectionPoint, Johanneberg Science Park, kulturförvaltningen, Lindholmen Science Park, MIG Marknadsföreningen i Göteborg, Nyföretagarcentrum, Sahlgrenska Akademin, stadsbyggnadskontoret, Swedavia, Swedbank, Svenskt Näringsliv, Sveriges Åkeriföretag, Tillväxtverket, trafikkontoret, Ulf Källström, Utveckling Nordost, utbildningsförvaltningen, Visita, Volvokoncernen, Västra Götalandsregionen, Vägen ut och Västsvenska turistrådet. Rapporten har författats av stadsledningskontoret och dess innehåll behöver inte överensstämma med ovanstående organisationers åsikter.

Övergripande drivkrafter

Globalisering och energiprisets utveckling – en scenarioanalys

Globaliseringen och dess gränsöverskridande handel är en av de starkaste drivkrafterna bakom samhällsutvecklingen. En förutsättning för globaliseringen har varit god och billig tillgång till fossil energi. Hur dessa två faktorer utvecklar sig framöver kommer att ha avgörande påverkan på såväl global som lokal nivå.

Alla framtidsprognoser baserar sig på mer eller mindre uttalade antaganden. För att visa på de osäkerheter som ligger bakom sådana antaganden, och hur stora effekter det får om utvecklingen tar en annan riktning, har vi valt att konsekvensbeskriva utvecklingen nedan i fyra scenarion utifrån två faktorer. Dessa är:

- förutsättningarna för handel
- energiprisets utveckling

Protektionism eller friare handel?

Under de senaste femtio åren har det ekonomiska väståndet ökat över hela världen. Ser man till världen som helhet har bruttonationalprodukten, BNP, per capita nästan tredubblats. Den globala handeln har den senaste 30-årsperioden vuxit ungefär dubbelt så snabbt som den globala BNP. Globaliseringen har påverkat den ekonomiska och politiska balansen mellan stater och förändrar konkurrensförhållanden, produktionsprocesser och sysselsättningens förutsättningar. Ökad frihandel och avregleringar av handelshinder innebär ökat ekonomiskt västånd både globalt och för enskilda länder, samtidigt som den begränsar den enskilda statens handlingsutrymme.

Globaliseringen har framför allt möjliggjorts av minskade kommunikations- och transaktionskostnader till följd av teknologiska framsteg och politiska beslut. Tekniska innovationer av olika slag har över tid skapat nya förutsättningar för produktion, kommunikation och transport – världen har blivit mindre. Informationstekniken har brutit ned geografiska avstånd och integrerat världen i olika globala nätverk och flöden. Den har också brutit ned tidsmässiga avstånd och ökat samtidigheten. Detta informationsteknologiska paradigmskifte har förändrat hur varor och tjänster designas, produceras och distribueras.

Samtidigt som globaliseringen har haft en positiv inverkan på världsekonomin totalt har den globala konkurrensen på nationsnivå ökat. Det är inte orealistiskt att västvärlden kommer att agera protektionistiskt mot de starkt växande ekonomierna i Asien. I tider av långvarig lågkonjunktur ökar trycket på nationsnivå att säkra arbetstillfällena på den lokala arbetsmarknaden. Detta kan föranleda att restriktioner införs som förändrar förutsättningarna för handel och investeringar över nationsgränser. Även möjligheten för arbetskraft att röra sig mellan länder kan förändras. Pågående oroligheter inom EU kan leda till att unionen försvagas och den europeiska handeln försvåras. Om protektionismen ökar mellan länder med tullar och restriktioner avseende kapital och arbetskraftens rörlighet så kommer världen som vi måste anpassa oss till att se annorlunda ut.

Under de närmaste decennierna kommer den globala utvecklingen mot mer hållbara samhällen med stor sannolikhet att intensifieras, frammanad av ökad kunskap om konsekvenserna och de ökade kostnader som följer av bristande miljöhänsyn och ett otillräckligt socialt ansvarstagande. Denna

utveckling kommer troligtvis att periodvis vara turbulent. En del företag och arbetstillfällen kommer att försvinna, men många nya kommer samtidigt också att skapas.

Det är också fullt möjligt att utvecklingen av den globala handeln ökar genom minskade restriktioner. Även om världen blivit öppnare och mer tolerant för världshandel så finns fortfarande en rad hinder kvar att hantera som hämmar utvecklingen idag. Ett starkt EU som till exempel harmoniserar sina regelverk med Nordamerika och Asien innebär nya möjligheter och kommer att stimulera en ökad världshandel.

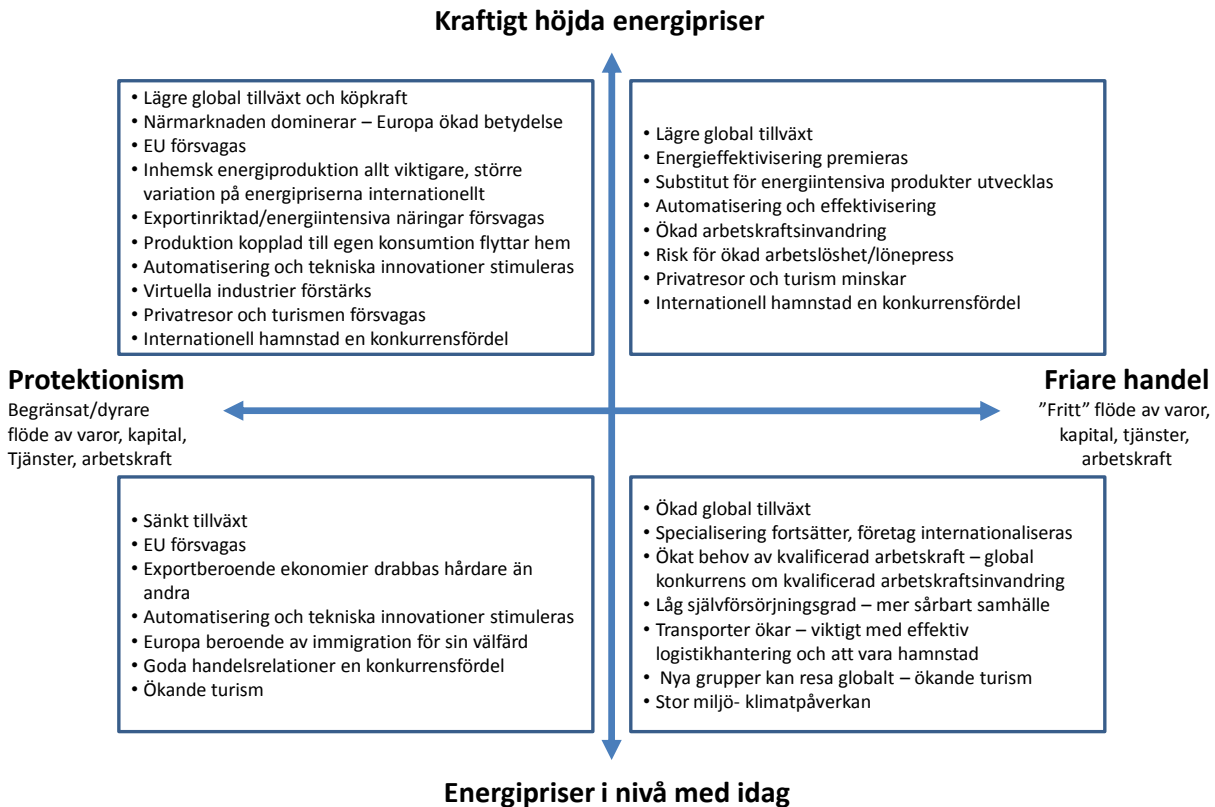
Energipriser i nivå med idag eller mycket högre?

Globaliseringen hade inte varit möjlig utan billig energi, framför allt olja. Allt större oljefynd gjordes under 50-, 60- och 70-talen och utvinningstekniken blev allt mer effektiv. Än idag är det allra mesta av den internationella energitillförseln fossil; olja och kol står för ungefär en tredjedel var medan naturgas svarar för en fjärdedel.

En framtid där energipriserna kraftigt ökar är ett högst tänkbart scenario. Efterfrågan på energi kommer med stor sannolikhet att fortsätta öka i takt med den ekonomiska tillväxten i världen. Samtidigt är meningarna motstridiga om huruvida oljeexporten redan har ”peakat”, det vill säga toppat, eller hur länge det dröjer tills produktionskostnaderna för att få upp den kvarvarande - och allt mer svårfunna och svårtillgängliga - oljan blir så höga att energipriset stiger dramatiskt. En annan faktor som kan driva upp priset på fossil energi är utsläppsrätter eller andra sätt att tvinga marknaden att prisa in de framtida kostnaderna för den stora klimatpåverkan som fossil energi har.

Det är dock tänkbart att en ökad tillgång på fossil energi via nya oljefyndigheter och nya energitekniska innovationer, till exempel skiffergas, som introduceras på marknaden kan möta efterfrågan på dagens prisnivå under de kommande 10-15 åren. Sannolikheten för detta scenario ökar om produktion och konsumtion av energi effektiviseras på så sätt att den totala efterfrågan dämpas. Tekniska innovationer spelar en stor roll, men även en ökad satsning på en hållbar samhällsutveckling är en kärnfråga. Om marknaden tillförs nya tekniska innovationer som möjliggör billig och hållbar energiproduktion i samma takt som fossila energikällor fasas ut, kan även det dämpa prisuppgången.

Nedan presenteras mycket kortfattat en beskrivning av dessa två nyckelfaktorer när de förekommer i kombination med varandra. Fyra olika scenarios beskrivs således nedan.

Scenariokors där förutsättningar för handel ställs mot utveckling av energipriset

Höga energipriser, begränsad handel

I detta scenario har den globala ekonomin den allra svagaste utvecklingen, på grund av såväl höga energipriser som handelshinder av olika slag vad gäller varor, tjänster, kapital och arbetskraft. Närmarknaderna blir betydligt viktigare, i Sveriges fall Norden och Europa. EU:s ställning globalt försvagas. Inhemsk energiproduktion blir en avgörande konkurrensfördel när de internationella skillnaderna i energipriser blir allt större. Produktionen flyttar närmare konsumtionen och automatiseras för att kompensera för högre arbetskraftskostnader. Tekniska innovationer stimuleras. Virtuella industrier förstärks medan energiintensiv produktion kommer att möta en lägre efterfrågan i takt med stigande priser. Privatresor och turismen försvagas. Att vara en internationell hamnstad är en konkurrensfördel på grund av sjöfartens energieffektivitet och att den handel som fortfarande förekommer lär koncentreras till större logistikhubbar.

Höga energipriser, fri handel

I detta scenario resulterar de höjda energipriserna i en lägre global tillväxt. Energieffektivisering premieras i produktion, transporter och konsumtion. Substitut för energiintensiva produkter utvecklas samtidigt som produktionen automatiseras och effektiviseras. Privatresor och turism minskar. Marknaden rensas från de aktörer som inte hinner eller kan anpassa och utveckla sig. De platser som har en väl utvecklad infrastruktur för energisnåla transporter stärker sin konkurrenskraft relativt de som inte har det. Att vara en internationell hamnstad är en konkurrensfördel på grund av att sjöfarten är det energisnålaste alternativet för långväga transporter.

Energipris i nivå med idag, begränsad handel

I detta scenario påverkas den globala ekonomin negativt av den begränsade handeln. Europas ställning försvagas och exportberoende ekonomier drabbas hårdare än andra. Att ha etablerat goda handelsrelationer kan bli en konkurrensfördel i en miljö där gränsöverskridande handel försvåras. Turismen lär fortsätta att öka såvida inte även den begränsas.

Energipris i nivå med idag, friare handel

Detta scenario har den starkaste globala tillväxten. Specialiseringen mellan olika regioner och länder fortsätter och företagen internationaliseras. Samhällena har en låg självförsörjningsgrad och ett högt ömsesidigt beroende, vilket resulterar i en sårbarare men även mer sammanflätad värld där allt fler har allt mer att förlora på konflikt och ofred. Transporterna ökar rejält, vilket ökar betydelsen av effektiv logistikhantering och ger konkurrensfördelar till exempelvis Göteborg som internationell hamnstad. Det blir en global konkurrens om kvalificerad arbetskraftsinvandring som passar den specialisering som regionen har. Ett stigande välstånd i tillväxtländerna möjliggör för många fler att resa mer globalt, vilket resulterar i en kraftigt ökande turism från öst och syd. Den goda ekonomiska tillväxten och billiga energin resulterar i stor miljö- och klimatpåverkan, vilket försämrar de långsiktiga förutsättningarna för bestående välstånd när klimatförändringarna kräver ett allt högre pris.

Slutsatserna tål att diskuteras. Men vi vill med detta poängtera vikten av att följa utvecklingen av nyckelfaktorer och analysera sannolika konsekvenser om de inträffar. Att dra slutsatser i tid och sedan ha en beredskap och förmåga att anpassa sig är nyckeln till framgång, både på nationell och regional nivå. I scenarioanalysen ovan framträder exempelvis Göteborgs hamn som en viktig tillgång oavsett vilket scenario som förverkligas.

Teknikutveckling

Utöver globaliseringen och energiprisets utveckling är även teknikutvecklingen en avgörande drivkraft för såväl näringslivet specifikt som för samhällsutvecklingen i stort. Ekonomisk tillväxt kopplas ofta till teknisk utveckling och tillsammans med globaliseringen förväntas det leda till fortsatt högt omvandlingstryck på arbetsmarknaden. I dagsläget kan man grovt förenklat säga att mänskligheten står på randen av tre teknologiska revolutioner; en biologisk, en nanoteknologisk och en maskinrevolution. Samtliga tre binds samman av den redan rådande informationsteknologiska revolutionen.

Den bioteknologiska revolutionen, även kallad Life Science, har accelererat de senaste åren. Samtidigt som kunskapen ökar om biologin som informationsprocess ökar även förmågan att omprogrammera den. En liknelse kan göras med hur ofta mjukvaran i smarta mobiler uppdateras nu för tiden, vilket ofta sker dagligen. Idag lever vi människor med utdaterad mjukvara i kroppen. Kroppens gener är små mjukvaruprogram med linjära strängar av data. Med hjälp av nya kunskaper inom biotekniken avser man att omprogrammera kroppens genetiska kod för att på ett artificiellt sätt påskynda den biologiska evolutionen.

Genom att omprogrammera enskilda celler kommer detta leda till aldrig tidigare skådade följder såsom förbättrad hälsa och förmågan att stänga av och på vissa gener för att erhålla specifika karakteristika. Redan idag tillverkas nya organ med hjälp av 3D-skrivare. Lungor har skrivits ut med hjälp av stamceller. Man kan idag även simulera proteinvikning samt proteininteraktion som är ett nödvändigt redskap för att förstå hur processerna i våra celler fungerar. En kittlande frågeställning är hur människan kommer utvecklas. Det är mycket möjligt att vi i framtiden kommer befinna oss i en värld som präglas av genetisk apartheid. De etiska frågeställningarna kommer att bli än mer utmanande än de vi har idag. Tiden för ställningstagande blir kortare och globaliseringen medför att de västerländska etiska värderingarna utmanas.

Ett annat område där framsteg sker med rasande fart är den nanoteknologiska revolutionen. Nanoteknologi är en vetenskap som handlar om att studera, manipulera och bygga ihop materia på atomnivå. Objektens dimensioner är i storleksordningen mellan 1 och 100 nanometer. I och med att skalan är så ofantligt liten ger det upphov till designlösningar utan motstycke. Detta kommer påverka samtliga industrigrenar; livsmedelsteknik, fordonsteknik, byggnadsteknik, bioteknik, informationsteknik för att nämna några.

Även maskiners beräkningsförmåga och komplexitet revolutioneras. För bara sjuttio år sedan, i en tid före den digitala elektroniska datorn, sysselsattes hundratals personer för att producera matematiska tabeller. De matematiska tabellerna användes inom forskning samt av teknikföretag. Personerna som arbetade med att ta fram tabellerna satt i stora lagerlokaler och var åtskilda med avseende på olika matematiska uppgifter. I dag har en mobiltelefon större beräkningsförmåga gällande aritmetiska uppgifter än om alla jordens sju miljarder människor skulle sitta i en lagerlokal och räkna. Beräkningsförmåga möjliggör att man kan designa mer komplexa system.

Den sista viktiga innovationen är allt bättre sensorer som gör att vi kan mäta vår omgivning. Framförallt miniatyriseras komponenter och blir mer energieffektiva vilket leder till att de därmed blir tillgängliga i fler användningsområden.

För att sammanlänka dessa tre innovationer och designa nya generationer av maskiner krävs regler-teknik som är den del av matematiken som beskriver kontroll av dynamiska system genom återkoppling av information. Vidare är självlärande maskiner samt det breda området artificiell intelligens viktiga i maskinrevolutionen. Idag omges vi av datorer överallt och vi använder dessa för att kommunicera via mejl, surfa på webben och formatera texter. Men den stora majoriteten av alla datorer i an-

vändning är mycket mindre synliga. De har hand om motorer, bromsar, ljudsystem i bilar, mikro-vågsugnar, diskmaskiner. Datorerna kontrollerar tåg och flygplan. Dessa mindre synliga datorer kallas för inbyggda system. De karakteriseras av tydliga systemgränser, är stringent fördefinierade, tonvikten ligger i beräkningsselement och de är ofta deterministiska. Cyberfysikaliska system är efterträdare till dagens inbyggda system. Dessa har öppna systemgränser, de är självlärande, har ett decentraliserat beslutsfattande, präglas av autonomi och är tätt sammankopplade i ett nätverk av delad kollektiv information för att kunna kontrollera fysiska kvantiteter. Cyberfysikaliska system har potentialen att överglänsa den rådande IT-revolutionen och fullständigt förändra samhället.

En intressant observation är att de tre stundande revolutionerna sammanlänkas av informationsteknologin och denna har en exponentiell tillväxt. Vad menas med detta? Man kan beskriva det som att den teknologi vi har idag kommer vara dubbelt så kraftfull om ett år, tusen gånger kraftfullare om tio år och en miljon gånger kraftfullare om tjugo år. Konsekvenserna av detta är oöverskådliga.

Ingen kan exakt förutspå vilka vetenskaper och teknologier som kommer att kommersialiseras. Men det är säkert att omvälvande innovationer kommer att påverka enskilda företag i allmänhet och med tiden hela samhället i synnerhet. Det räcker att bara se tillbaka på de mekaniska räknemaskiner som svenska Facit i Åtvidaberg tillverkade. Intåget av digitalteknik och elektroniska räknare raserade hela företagets värde och världsomspännande verksamhet. Ett annat klassiskt exempel är när Henry Ford lanserade bilmodellen "Model T", detta var den första bilen som producerades enligt löpande bandprincipen. Den nya tillverkningstekniken medförde bl a att produktionskostnaden sjönk med $\frac{3}{4}$. På bara sex år hade Ford kapat åt sig 50 procent av världens totala bilmarknad. Det är inte osannolikt att tänka sig att fler branscher kommer genomgå liknande skeenden.

För att dra nytta av framtida tekniska innovationer är det viktigt med ett innovativt kunskapsdrivet företagsklimat. Att regionen i framtiden kan attrahera rätt sorts kompetens blir därför en framtida nyckelfråga.

Åtta trender som påverkar framtidens näringsliv i Göteborg

Trend 1: Tillväxtregioner blir viktigare exportmarknader för en åldrande västvärld

Befolkningarna i USA, Japan och Europa kommer att åldras betydligt till följd av att barnafödandet sjunkit under de senaste decennierna. I USA kommer andelen 65+-åringar att dubblas och i Europa spås försörjningskvoten dubblas från dagens snitt på 26 till 53 procent fram till år 2060.

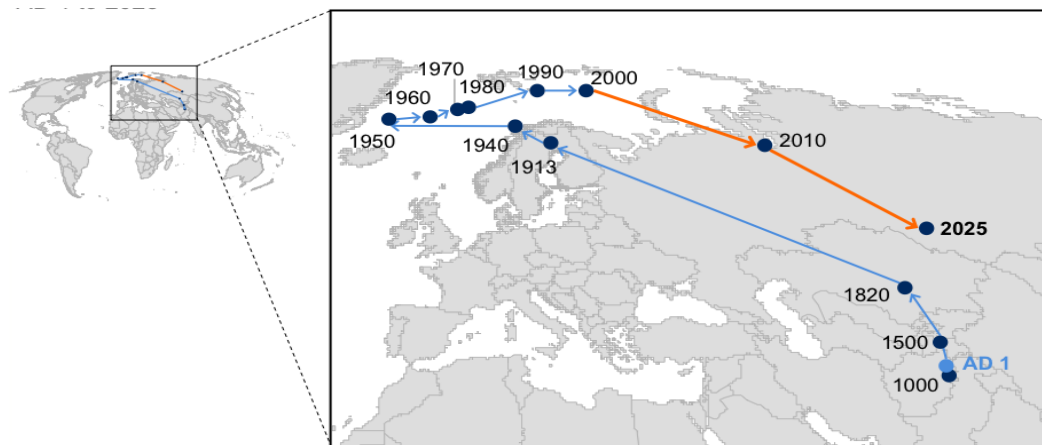
Kina och Indien drar just nu nytta av de positiva sidorna av ett sjunkande barnafödande – utbildningsnivåerna ökar, kvinnor förvärvsarbetar i större utsträckning, hälsoläget förbättras och sparandet ökar. Det ger en kraftig skjuts åt den ekonomiska tillväxten. Kina ser ut att drabbas tidigare än Indien av de negativa effekterna av ett minskat barnafödande.

Sydamerika har en likartad utveckling där försörjningskvoten minskat från 89 till 59 procent mellan 1965 och år 2000. Utvecklingen har fortsatt och 2012 hade både Chile och Brasilien en kvot under 50 procent. Eftersom barnafödandet minskar antalet unga människor i befolkningen räknar man med att försörjningskvoten kommer fortsätta minska fram till 2030. Sydamerika har på grund av ekonomiska kriser och politisk oro inte dragit lika stor ekonomisk nytta av de demografiska förändringarna som flera länder i Asien. Fortfarande återstår dock omkring 20 år av gynnsamma förutsättningar för mycket god ekonomisk utveckling och snabb ökning i levnadsstandard.

Afrika söder om Sahara ligger ännu tidigare i denna utveckling, och har på längre sikt en mycket stor tillväxtpotential. Tillväxten i Kina och Indien för 30 respektive 20 år sedan har stora likheter med tillväxten nu i Afrika. I dag finns ca 500 miljoner arbetsföra afrikaner mellan 15 och 64 år. År 2040 tros siffran vara över en miljard.

Demografiska rörelser är trögrörliga och förhållandevis förutsägbara. I detta fall talar de tydligt för att centrum för den ekonomiska aktiviteten i världen rör sig från nordväst mot sydost. För den åldrade och skuldsatta västvärlden kommer Kina, Indien, Sydamerika och Afrika söder om Sahara bli allt viktigare - och starkare - handelspartners.

Världsekonomin tyngdpunkt år 1 - 2025

Källa: Business Insider, <http://www.businessinsider.com/mckinsey-worlds-economic-center-of-gravity-2012-6>

Sydamerika kan genom sina goda framtidsutsikter bli en allt viktigare exportmarknad när tillväxttakten avtar i Kina och Sydostasien. Kinas tillväxttakt kommer minska när ekonomin de kommande decennierna i större utsträckning ska drivas av inhemsk konsumtion snare än investeringar, samtidigt som andelen ung arbetskraft stadigt kommer sjunka som ett resultat av enbarnspolitiken. Indien står inte inför samma arbetskraftsproblematik och kommer närma sig Kinas tillväxttakt de kommande decennierna. Både Kina och Indien investerar mycket i högre utbildning.

Sydamerikas egen export är starkt beroende av den kinesiska marknaden, både för metallråvaror som mer förädlade produkter. Om tvåsiffriga tillväxtsiffror i Kina är historia och demografiska utmaningar påverkar importbehovet kan det hindra en fortsatt tillväxt i Sydamerika och därmed påverka Sveriges exportmöjligheter.

Klimatförändringarna har redan resulterat i att varuflödena mellan kontinenterna finner nya vägar. Till följd av det varmare klimatet ligger vattnen runt Arktis isfria allt fler dagar per år, vilket gör det möjligt för fraktfartyg att ta en betydligt snabbare rutt från Asien till Europa. Om klimatförändringarna fortgår så som befaras kan denna nya rutt användas allt mer. Sverige, och mer specifikt Göteborg, hamnar då som första potentiella europeiska hamn för fartyg från Asien, istället för att som nu vara sist på rutten. Därmed kan Göteborgs roll som logistiknav stärkas ytterligare.

Konsekvenser för framtidens näringsliv

- I takt med att västvärldens tillväxt avtar och förblir låg blir goda relationer till och en ökad handel med Kina, Indien, Sydamerika och Afrika en förutsättning för tillväxt i Sverige och Göteborg
- Det blir avgörande för det svenska näringslivet att särskilja sig från tillväxtländerna. Konkurrensen från låglöneländer och utlokalisering av arbetsintensiv produktion innebär att Sverige måste fortsätta söka sina komparativa fördelar inom mer kunskapsintensiv produktion.

Långsiktiga utmaningar för Göteborg

- En sjunkande kunskapsnivå i utbildningssystemet, relativt omvärlden, försämrar möjligheterna att göra näringslivet mer kunskapsintensivt
- Arbetskraftsinvandring av högutbildade är avgörande för att möta efterfrågan på exempelvis civilingenjörer
- Om Göteborg ska kunna utnyttja de framtida möjligheterna att vara första istället för sista europeiska hamn för transporter från Asien behöver fullastade, och inte som idag halvtomma, fraktfartyg av största storleksklassen kunna komma in till kaj i Göteborg. Det ställer krav på att farlederna muddras.

Trend 2: Avindustrialiseringen sätter press på Göteborg som industristad

Europa har under lång tid avindustrialiserats och industrin står nu för drygt 15 procent av den europeiska ekonomin. I Sverige har industrins andel av de sysselsatta halverats till 14 procent sedan år 1965 och industrins andel av BNP har minskat från 21 till 17 procent sedan år 2000. EU-kommissionen satsar nu, likt USA, på att återindustrialisera sin ekonomi och höja industriandelen till 20 procent. För Göteborgs del kommer det få mycket stora konsekvenser om den pågående avindustrialiseringen fortsätter eller om utvecklingen vänds till en återindustrialisering.

En drivkraft bakom ett ökat intresse för industriproduktion i västvärlden är de stigande lönerna i Kina. Även om en kinesisk fabriksarbetare fortfarande tjänar en tiondel av vad som är fallet i Europa har lönerna trefaldigats på tio år och för högkvalificerade är löneskillnaderna betydligt mindre. I takt med att Kinas industri klättrar i förädlingskedjan kommer löneskillnaderna att bli mindre.

Kvalitetsproblem, språkbarriärer, olika tidszoner, leveranstrygghet och långa transportvägar är andra faktorer som företag som flyttar hem sin produktion lyfter fram. I USA drivs återindustrialiseringen dessutom på av att de amerikanska gaspriserna är 75 procent billigare än de kinesiska, till följd av den nya utvinningen av skiffergas. Det har gett energiintensiv industri helt nya förutsättningar att överleva i USA. Någon liknande energiprisutveckling i Europa är dock svår att se som sannolik.

Ytterligare en drivkraft är en ständigt ökande automatisering. Dagens tillverkning utförs i allt större grad av robotar och maskiner där arbetskraftsbehovet är litet men högkvalificerat. Därför spelar löneläget i etableringslandet mindre roll för företaget. Å andra sidan blir sysselsättningseffekterna av en modern industri inte alls desamma som för några decennier sedan.

I nuläget fortsätter dock industrin att krympa i Europa, undantaget Tyskland, Polen och Schweiz. Även om de europeiska och amerikanska målsättningarna talar om en återindustrialisering och det finns en del exempel på företag, t ex General Electric, som flyttar hem hela produktionslinor är det tveksamt om det är på det sättet som industrin kommer att växa i Europa och Sverige. I den mån det sker kommer det sannolikt att handla om produktion för närmarknaden, inte för världsmarknaden. Eftersom Europa kan ses som en marknad kommer olika länder och städer inom EU att tävla om att få industrietableringarna hos just sig. I den kampen är det långt ifrån säkert att Sverige och Göteborg drar det längsta strået.

Mycket talar istället för att det handlar om en slags nyindustrialisering där forskningsnära industridesign genererar en produktutveckling och tillverkning med högt förädlingsvärde. Det är till exempel inte troligt att H&M flyttar klädproduktion till Sverige, däremot är Borås redan långt framme vad gäller smarta textilier där avancerad teknologi integreras i kläder. På Lindholmen Science Park etablerade sig nyligen Geely för att bli en del av den forskningsnära produktutvecklingen inom bland annat telematik för fordon. Samtidigt har Geely-ägda Volvo PV byggt flera fabriker i Kina med den uttalande målsättningen att öka andelen kinesiska komponenter även i bilar som säljs i Europa.

Svensk tillverkning av produkter på mogna marknader (till exempel personbilar och lastvagnar) fortsätter att utmanas av likvärdig produktion i låglöneländer. Göteborg är särskilt exponerat mot den pågående avindustrialiseringen till följd av en relativt hög andel tillverkningsindustri. Om exempelvis Volvo PV, som är en liten aktör på en mogen marknad med knivskarp konkurrens, lägger ner eller flyttar produktionen från Torslanda får det stor negativ påverkan på resten av Göteborgs näringsliv. Förutom initialt högre arbetslöshet och mindre produktion att koppla forskning till så försvagas Göteborgs attraktivitet som logistiknav. En av Göteborgs hamns stora konkurrensfördelar idag är att båtarna kan fyllas med lika många varor ut från Göteborg som de har med sig in till staden, vilket leder till låga fraktkostnader, hög frekvens och stora volymer. Fordon är en stor andel av exporten

häriifrån. Likaså pappersmassa, som också är en bransch satt under hård press. Om exporten minskar blir logistiklösningarna i Göteborg sämre och dyrare för de aktörer som fortfarande är verksamma i regionen.

Samtidigt finns det mycket som talar för att Göteborgsregionen är och kommer att vara en attraktiv plats att etablera sig på om EU:s ambitioner om en växande industri förverkligas. Stadens näringsliv har en tydlig internationell prägel och tillverkningsindustrin är fortfarande stark. Idag finns 2 300 utlandsägda företag från ett 50-tal länder i Göteborg, motsvarande nästan var fjärde anställd i det privata näringslivet.

Göteborgs hamn, i kombination med Landvetter flygplats, skapar idag en unik fördel i och med det logistiknav som den bildar med kapacitet för direktanlöp från Asien och goda möjligheter att sprida och samla in gods från hela Skandinavien på järnväg. En stor andel av Skandinaviens företags- och industrikapacitet ligger inom 50 mils avstånd från Göteborgsregionen.

I ett scenario där industriproduktionen stiger i Europa i allmänhet finns det därför mycket som talar för att den stiger i Göteborg i synnerhet. I ett scenario där industriproduktionen fortsätter att minska i Göteborg kommer konsekvenserna att bli mycket kännbara och behovet av innovation och förnyelse stort.

Konsekvenser för framtidens näringsliv

- Framtidens tillverkningsindustri i västvärlden är teknologiserad, specialiserad och automatiserad.

Långsiktiga utmaningar för Göteborg

- Tillgänglighet är helt avgörande för regionens attraktivitetskraft
- Det är svårt att få tag på arbetskraft med rätt teknisk kompetens
- Företagsklimatet ligger trots gedigna insatser under genomsnittet för riket
- Den mark som staden har planerat för industriverksamhet efterfrågas inte då den inte uppfattas ligga i attraktiva lägen
- Även om industriproduktionen skulle öka i Göteborgsområdet talar mycket för att dess selsättningseffekt blir allt mindre.

Trend 3: Göteborgs arbetsmarknadsregion kan bli skandinavisk

Det finns starka samband mellan en regions storlek och förmåga till tillväxt. Befolkningsmässigt stora regioner är mindre sårbara eftersom de har förutsättningar för en mer differentierad arbetsmarknad och en högre grad av specialisering. Det stärker deras konkurrenskraft. Vid internationella jämförelser är nordiska regioner befolkningsmässigt små. Arbetsmarknadsregionerna i Malmö och Stockholm har dubblats under de senaste 20 åren medan Göteborgs enbart vuxit med i storleksordningen 30 procent. Från att ha varit mer än dubbelt så stor som Malmö blir Göteborgs arbetsmarknadsregion i år passerad av Malmö-Lund vad gäller storlek.

Göteborgsregionen har inte haft och kommer inte att ha samma geografiska förutsättningar att på egen kraft växa som Öresunds- och Stockholmregionen. För att Skandinavien inte ska hamna på efterkälken så krävs att de skandinaviska storregionerna kopplas samman. För detta krävs en god infrastruktur som möjliggör snabba transporter och en effektiv logistikhantering av gods.

Det finns tankar på att knyta ihop Öresundsregionen (via Göteborg) med Osloregionen genom utbyggd infrastruktur. Målet är bland annat att ett snabbtåg ska förbinda Köpenhamn med Oslo där resetiden kortas till 2,5 timmar från dagens 8 timmar. Regionerna kring Öresund, Göteborg och Oslo skulle sammantaget nå en befolkningsmängd på 8 miljoner personer.

Genom att på detta vis knyta ihop storstäder, kommuner, universitet och näringsliv längs sträckan bildas en kraftfull och sammanhållen arbetsmarknadsregion. Tillsammans har sydöstra Norge, sydvästra Sverige och Själland:

- 29 universitet med 260 000 studenter och 14 000 forskare
- 22 forskningsparker eller inkubatorer
- 44 000 nystartade företag varje år

Från Göteborg nås hela arbetsmarknadsregionen inom en dryg timma, vilket inte blir fallet med Oslo eller Köpenhamn som utgångspunkt.

Om även Stockholmsregionen knyts samman i en skandinavisk arbetsmarknadsregion ökar befolkningsunderlaget till 12 miljoner. En transport mellan Göteborg och Stockholm kommer med höghastighetståg att ta omkring två timmar.

För att realisera tankarna kring en skandinavisk arbetsmarknadsregion krävs massiva investeringar i infrastruktur för att storregionen ska bli verklighet. Det gäller att det skapas finansiell uthållighet och samsyn mellan de skandinaviska länderna. Öresundsregionen har som alternativ att knyta sig närmare Centraleuropa och blir då inte lika beroende av en skandinavisk storregion. Detta kan ha betydelse för deras investeringsvilja. Språkliga och kulturella skillnader mellan länderna måste hanteras. Avsaknad av gemensam valuta samt det faktum att Norge inte är en del av EU kan vara komplicerande faktorer.

På längre sikt kan nya former av pendling utvecklas som medför att geografisk närhet blir mindre viktigt i framtiden. Den ”digitala pendlingen” kommer sannolikt att öka i takt med att IT-infrastrukturen förstärks och nya tekniska möjligheter att kommunicera digitalt introduceras på marknaden.

Konsekvenser för Göteborgs näringsliv om satsningar på en Skandinavisk arbetsmarknadsregion inte genomförs

I Stor-Stockholm (Stockholms län) bor det i dagsläget drygt 2 miljoner människor. Fram till år 2025 beräknas de bli 2,5 miljoner. Framåt år 2045 räknar man med runt 3 miljoner invånare i regionen. Osloregionen har idag drygt 1,2 miljoner invånare. Tillväxten förväntas bli god, och de kommande 20 åren växer befolkningen i regionen med knappt 30 procent till omkring 1,6 miljoner invånare. Malmö och Köpenhamn integreras nu i allt högre grad ur ett arbetsmarknadsperspektiv och den regionala planeringen på ömse sidor Öresund samordnas för högre effektivitet. Idag bor cirka 1,2 miljoner människor i Skåne. Om 20 år förväntas befolkningen ha ökat till 1,4 miljoner. Tillsammans med enbart den danska huvudstadsregionen finns år 2030 ett totalt befolkningsunderlag på drygt 3 miljoner.

Göteborgs arbetsmarknadsregion med nuvarande avgränsning beräknas växa från drygt en miljon till 1,2 miljon invånare till år 2025, en ökning med ca 140 000 invånare. Om infrastruktursatsningar skulle resultera i att fler kommuner i Göteborgs närområde ansluts till Göteborgs arbetsmarknadsregion är motsvarande siffra idag 1,47 miljoner och år 2025 1,65 miljoner.

I ett scenario där nödvändiga infrastrukturinvesteringar inte genomförs för att knyta ihop storstadsregionerna så kommer Göteborgs arbetsmarknadsregion att vara betydligt mindre än arbetsmarknadsregionerna i Stockholm och Öresund i framtiden, även med kraftigt utbyggd regional infrastruktur. I ett sådant scenario försämras Göteborgs relativa konkurrenskraft inom Skandinavien.

Förutsättningar för Göteborg som nav i en skandinavisk arbetsmarknadsregion

Göteborg kommer att ha det mest centrala läget i en ny skandinavisk arbetsmarknadsregion. Om vi uppfattas som attraktiva kan vårt centrala läge skapa nya möjligheter för företagsetableringar och tillväxt i Västsverige. Det blir möjligt att dagspendla till såväl Köpenhamn som Oslo från Göteborg. Utmaningen är att motivera ett stopp i Göteborg på vägen mellan Oslo och Köpenhamn, så att inte tågen av tidsskäl går förbi staden. Förutsättningarna nedan är en bra grund att vidareutveckla.

- Göteborg har historiskt varit och är en stad med utvecklade internationella handelstraditioner. Göteborgs näringsliv har därför idag en tydlig internationell prägel
- Göteborgsregionen har ett starkt diversifierat näringsliv. 92 procent av de branscher som finns inom Sverige är representerade här
- Göteborgs Hamn är Skandinaviens tveklöst största hamn och sysselsätter i dagsläget direkt eller indirekt 22 000 personer i regionen. Rätt utbyggt kan hamnen tillsammans med ett utbyggt järnvägssystem bli det logistiska navet för den nya regionen
- Kluster inom Life Science, Telekom, Hållbara transporter, Infrastruktur/Logistik m fl finns etablerade här. Även ett antal teknikparker/campus
- Regionen kännetecknas även av att vara en kunskapsregion. Ca 60 000 studenter utbildar sig här. En rad forskningsinstitut medverkar till att regionen attraherar högkvalitativ kompetens
- Göteborg har även en väl etablerad och erkänd evenemangstradition och har ett stort och varierat kulturellt utbud. Detta är en viktig komponent för att regionen ska uppfattas som intressant att bo och verka i.

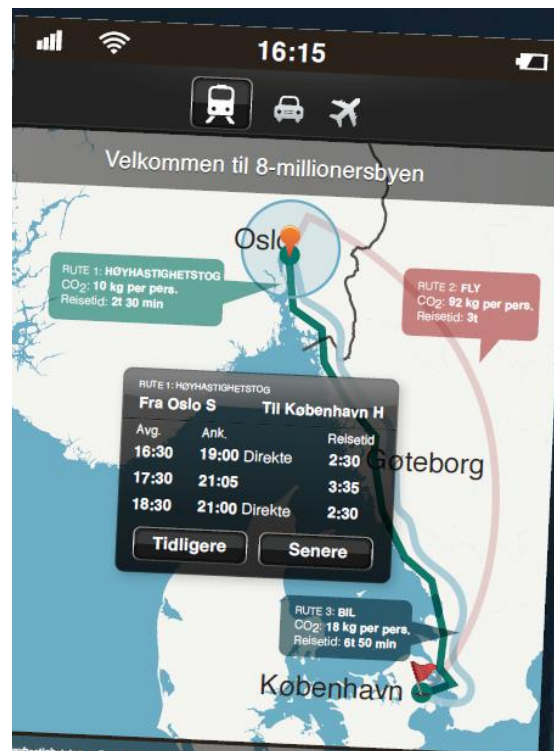
Långsiktiga utmaningar

- Tillgång till rätt kompetens är en nyckelfaktor. Utvecklingen hämmas om rätt kompetens inte kan attraheras. Regionens utbildningsväsen har tappat i konkurrenskraft under en längre tid. Regionens högskolor måste hålla en hög internationell nivå för att locka till sig ungdomar och internationella forskare
- Lokala och regionala företag kommer att behöva jobba mer internationellt för att växa (via t.ex. samarbeten, joint ventures, mergers, nyetableringar)
- Regionen måste bli mer framgångsrik i att attrahera såväl nationellt som internationellt riskkapital för att skapa bättre finansiella förutsättningar för företagsetableringar
- Den bostadsbrist som finns idag måste hanteras. Långvarig brist på bostäder kommer att medföra en negativ utveckling för regionen. Det är också viktigt att det skapas bra förutsättningar för att bygga nya kontorslokaler, industrilokaler etc. på ställen där företag vill etablera sig.

Passagerarpotential och restider, The Scandinavian 8 Million City *Hur många av tågen kommer stanna i Göteborg?*

The Scandinavian 8 Million City,
http://www.8millioncity.com/assets/files/120629_TS8MC_passasjerpotensial_v5.jpg

The Scandinavian 8 Million City
http://www.8millioncity.com/assets/images/leskurkampanje_oslo_2012.jpg

Trend 4: Generationsväxling och förändrade värderingar motverkar ökat egenföretagande

Såväl småföretagandet som nyföretagandet är lågt i Sverige, både i jämförelse med övriga EU-länder och i global jämförelse med länder på samma ekonomiska utvecklingsnivå. På nationell nivå ligger Göteborg en bit efter både Stockholm och Malmö när det gäller nyföretagande och lägre än Stockholm och riksgenomsnittet när gäller andel egenföretagare.

Småföretagandet är en viktig faktor i tillväxten, speciellt när det gäller tillväxten i arbetstillfällen. Sedan 1990 har nästan nio av tio nya jobb på den svenska arbetsmarknaden skapats i småföretag. Nyföretagandet är också en viktig tillväxtfaktor. Strukturuomvandlingen och dynamiken (och därmed produktiviteten) i näringslivet är i mångt och mycket beroende av nyföretagande. Introduktion av innovationer, åtminstone av mer radikal art, sker också i opropotionerligt hög grad i nya företag.

Att små- och nyföretagandet ökar är därför av vikt för att säkerställa fortsatt ekonomisk tillväxt och för att stå stabilt i den nationella och internationella konkurrensen.

Nationellt har vi också sett en kraftig ökning under den senaste tjugoårsperioden. Antalet småföretag (jord- och skogsbruk undantagna) har till exempel fördubblats sedan 1990. Ökningen både i antal företagare och i antal nyregistrerade företag vändes i en minskning under år 2012, en minskning som fortsatte under första kvartalet år 2013. Denna minskning skulle mycket väl kunna vara ett tillfälligt fartgupp i de senaste decenniernas positiva utveckling men det finns en del som talar för att ökningen kan ha avbrutits mer permanent.

Vi är mitt i den stora generationsväxlingen på arbetsmarknaden där en stor åldersgrupp, fyrtioåringarna, lämnar arbetskraften och en ungefär lika stor, nittiåringarna, fyller på underifrån. Den åldrande befolkningen leder därmed paradoxalt nog till en föryngrad arbetskraft. Antalsmässigt blir skillnaden marginell, det råder ingen risk för arbetskraftsbrist, men de unga kan knappast förväntas fylla de äldres vakanser rakt av. Ett sådant exempel är småföretagandet där de unga inte hunnit bygga upp det kontaktnät, det kapital och den erfarenhet som ofta krävs för att starta och framgångsrikt driva ett eget företag. Generationsväxlingen i sig bör därför närmast oundvikligen innebära att andelen egenföretagare i sysselsättningen sjunker.

Omställningen kan även försvåras av två samverkande förhållanden, egenföretagarnas jämförelsevis höga ålder och de ungas attityder gentemot företagande. De svenska egenföretagarna är äldst i EU, 39 procent är 60 år eller äldre. I Göteborg är andelen visserligen betydligt lägre, 26 procent, men fortfarande hög. Det innebär naturligtvis att det är många egenföretagare de närmaste åren som kommer att söka potentiella köpare eller efterträdare. Även viljan att bli företagare är dock jämförelsevis låg i Sverige, och bland unga tycks både viljan att bli företagare och mer specifikt att ta över föräldrars företag vara på nedåtgående.

Generationsväxlingen i sig är fullt genomförd på fem till tio års sikt, men effekterna dröjer sannolikt kvar längre än så. De eventuella företag som avvecklas i brist på nya ägare är ju till exempel en gång för alla försvunna.

Ett förhållande som kan komma att underlätta generationsväxlingen och framtida egenföretagande är att det idag, och sannolikt i än högre grad i framtiden, växer fram nya former av företagande och nya former för kapital- och nätverksbyggande, speciellt via webben. Dagens unga kan bygga kontaktnät och få in kapital på andra sätt och betydligt snabbare än gårdagens. Andelen unga som är företagare och som startar företag har även ökat något de senaste åren, detta alltså trots de negativa attityderna. Om man vill se de senaste decenniernas uppgång fortsätta så är dock denna ökning ännu allt för blygsam.

Konsekvenser för framtidens näringsliv

- Sysselsättningsutveckling, produktivitet och innovationstakt riskerar att bli lägre, vilket kan innebära tappad mark i den nationella och internationella konkurrensen.

Långsiktiga utmaningar

- Ett ökat små- och nyföretagande kräver att idag underrepresenterade grupper, som unga och kvinnor, i högre grad blir entreprenörer och att kunskapen om hur man startar och driver företag ökar.

Trend 5: Framtidens entreprenörskap är hållbart och delat

När internet under senare delen av 1990-talet och början av 2000-talet blev något som de flesta använde blev de företag som ville fortsätta vara framgångsrika tvungna att anpassa sig och bli synliga och aktiva på nätet. När Facebook lanserades i mitten av 2000-talet skulle det inte dröja länge tills företagen var tvungna att anpassa sig igen, denna gång till så kallade sociala medier. Via internet kunde nu vem som helst skriva om och till ett företag, dessutom synligt för alla andra. Plötsligt låg inte makten över information och budskap ensidigt hos företagen längre om deras produkter och tjänster, utan den delades av dem själva och kunderna.

I början av 2010-talet gick denna utveckling in i en tredje fas. Ofta med Facebook eller någon annan social plattform som grund utvecklas allt fler så kallade peer-to-peer-tjänster, där användare agerar direkt och globalt med varandra utan någon mellanhand. Detta skapar helt nya affärsmodeller som med stor sannolikhet kommer att bli omvälvande för de företag som inte snabbt anpassar sig. Den nya ekonomin kallas ofta för ”delandets ekonomi” och vänder upp och ner på våra föreställningar om hur varor och tjänster produceras och används.

Bland de tjänster som redan finns och som används av allt fler kan nämnas informella, ad-hoc-mässiga bilpooler där användare samutnyttjar sina bilar, studenter som samutnyttjar kursböcker, modemedvetna som lånar kläder av varandra, privata lägenhets- och husägare som via webben hyr ut sin bostad, småföretagare som hyr kontorsyta av varandra eller gemensamt, utlåning av pengar utan någon bank involverad samt bitcoin, en helt digital valuta som används globalt utom någon centralbanks kontroll med peer-to-peer-teknik.

Ofta bygger dessa initiativ i startskedet inte primärt på att maximera vinsten, utan på att göra världen lite bättre. Teknisk utveckling och starka värderingar om social rättvisa och hållbar utveckling möts och resulterar i massvis av tjänster som genom samutnyttjande av kunskap, resurser, varor eller tjänster försöker göra dessa tillgängliga för fler, billigare och med mindre miljö- och klimatpåverkan än tidigare. Samtidigt utmanas därmed själva fundamenten i exempelvis biltillverkarnas, bokförlagens, klädföretagens, hotellens och bankernas affärsmodeller när kunderna kopplar bort mellanhänderna och kopplar upp sig med varandra istället. Det sägs till exempel att en bil i en bilpool minskar behovet av nya bilar med mellan nio och 13 stycken. De idéer som lyckas kan bli mycket framgångsrika, även i ekonomiska termer, såsom Facebook, Airbnb och Linux.

Denna utveckling är global men är ännu i ett mycket tidigt stadium. I Europa är den vanligare i länder som drabbats hårt av finanskrisen – Grekland, Italien, Spanien och Storbritannien. Där finns ett överflöd av nyutexaminerade studenter som inte hittar något jobb och som dessutom har knappt om pengar. Genom att gå samman kring nya innovationer som bygger på att dela med sig höjer de sin levnadsstandard, bidrar till att förbättra situationen för andra och skaffar sig dessutom erfarenhet och kunskaper för framtiden.

Seoul, San Francisco och Berlin kallar sig sedan förra året Sharing Towns och arbetar aktivt för att stödja framväxten av initiativ för ökat samutnyttjande samtidigt som de därigenom marknadsför sin stad och gör den mer attraktiv för kreativa entreprenörer.

Det finns många drivkrafter som samspelar och förklarar varför delandets ekonomi är på så stark frammarsch. Bland de sociala drivkrafterna kan nämnas att städerna blir alltmer tätbefolkade, vilket ökar både efterfrågan och utbud av delade tjänster och därmed minskar friktionen i utbytet. Värderingarna om att främja en hållbar utveckling växer sig allt starkare, vilket driver på viljan att hitta nya sätt att utnyttja jordens resurser på ett bättre sätt.

Till de ekonomiska drivkrafterna hör att vilande resurser som inte används nu kan utnyttjas mycket mer effektivt genom samutnyttjande. Genom att hitta nya användningsområden för de resurser man har men själv inte utnyttjar öppnar sig även nya möjligheter till inkomster, exempelvis genom att hyra ut varor eller bostadsyta. Även som konsument tjänar man på denna modell, då man själv inte måste äga dyra saker för att temporärt kunna utnyttja dem.

Samtidigt möter flera av dessa innovationer motstånd och svårigheter vad gäller såväl lagstiftning som konkurrenters agerande. Många av de nya lösningarna innebär att mellanhänder kopplas bort och att centrala aktörers makt minskar, något som inte alltid ses som positivt från de myndigheter, banker och andra företag som berörs och utmanas. Dessutom bygger många av de nya tjänsterna på förtroende mellan användare, vilket är svårt att skapa och upprätthålla.

Även om motståndet från etablerade aktörer säkert kommer att förstärkas i takt med att den delade ekonomin vinner mark talar mycket för att mötet mellan de sociala, ekonomiska och tekniska drivkrafterna är så starka att den delade ekonomin verkligen är en faktor som kommer att förändra förhållandet mellan företag och konsumenter drastiskt.

Den teknologiska utvecklingen är svår att förutse, annat än att förändringstakten är mycket hög. Det finns dock goda skäl att tro att exempelvis 3D-skrivarna kommer att leda till att konsumenterna i framtiden även blir sina egna lokala producenter. Framtidens företag kommer behöva erbjuda tjänster som man hyr eller prenumererar på snarare än produkter som man köper, erbjuda marknadsplatser där användare och konsumenter av deras varor och tjänster kan samverka samt bjuda in kunderna att medskapa, deläga, delfinansiera och återsälja.

Konsekvenser för framtidens näringsliv

- Traditionella affärsmodeller kommer att bli allt mer utmanade av kollektiv konsumtion och gemensam produktion i nätverk av användare.

Långsiktiga utmaningar för Göteborg

- Nya, okonventionella sätt att stödja delandets ekonomi behöver utvecklas
- Delandets ekonomi utmanar den konsumtionsdrivna och tillväxtberoende ekonomin som råder idag och som finansierar dagens välfärdsmodell.

Trend 6: Turismen fortsätter att öka kraftigt

Det internationella resandet har ökat dramatiskt under lång tid. År 1950 gjorde en av tusen människor i världen en internationell resa. År 2012 gjorde en av sju människor det. Även i Sverige har turismen ökat kraftigt. Under de senaste tio åren har värdet av den inhemska turismen ökat med drygt 80 procent och den utländska turismen i Sverige med 160 procent. Turism är en arbetskraftsintensiv bransch som genererar 168 000 arbetstillfällen i Sverige, huvudsakligen inom hotell- och restaurang, varuhandel och kultur/rekreation – yrken som ofta även fungerar som första steget in på arbetsmarknaden. De senaste åren har dock resandet från Europa till Sverige minskat något, medan det har fortsatt att öka från övriga världen.

En av de främsta drivkrafterna bakom den ökande turismen är ett ökat välstånd. I takt med att medelklassen vuxit sig allt större i världen har det långväga turistandet gått från att ha varit förunnat några få till något som många fler kan unna sig. Samtidigt har en ökad globalisering bidragit genom att underlätta passage över nationsgränser och teknikutvecklingen har möjliggjort billigare flygresor och snabbare tåg. Allt fler länder och städer är dessutom skickliga på att marknadsföra sig som attraktiva destinationer för besök. Turism är helt beroende av tillgänglighet i bred betydelse; att kunna ta sig lätt och snabbt till destinationen, att kunna besöka och uppleva intressanta målpunkter och att få tag på boende.

Något som kan dämpa den internationella turismen är en försvagad köpkraft. Ett tecken på detta är att resandet till Sverige från Europa har minskat något sedan 2008 då finanskrisen hade sin början. En annan motkraft är stigande bränslekostnader, antingen som följd av ökad beskattning av klimat-skäl eller att tillgången inte ökar i takt med efterfrågan.

I ett svenskt och göteborgskt perspektiv kan även en låg investeringstakt i bland annat hotellrum lyftas fram som något som har en dämpande effekt på i vilken utsträckning Göteborg kan dra nytta av det ökande internationella resandet. Under en 30-årsperiod har investeringarna i hotellrum i Göteborg ökat mindre än i Stockholm och Malmö. Anledningen till detta är inte klarlagd, men en kvalificerad gissning är att marknaden bedömer den framtida avkastningen på investeringar som större i Stockholm och Malmö än i Göteborg.

Under de kommande 30 åren förväntas den globala turismen växa med cirka 4,5 procent årligen, enligt Göteborg & Co. År 2050 beräknas varannan människa göra en internationell resa, motsvarande fem miljarder resor. Av dessa beräknas hälften genomföras av asiater och en femtedel av européer, det vill säga det omvända förhållandet gentemot idag. Detta trots att européernas resande ökar från en halv till en miljard internationella resor per år, eftersom det asiatiska resandet ökar från 200 miljoner till 2,5 miljarder resor. Denna prognos överensstämmer med den betydligt snabbare tillväxt i såväl ekonomiska som demografiska termer som Asien förväntas ha relativt Europa.

Sverige, och även Göteborg, kommer med all sannolikhet också att se en kraftigt ökad turism de kommande 30 åren, framför allt vad gäller asiatiska turister. Det kommer dock att ta lite längre tid för Sverige än för det mer centrala Europa, då de norra delarna antas komma först i ”andra vågen” vad det gäller de asiatiska turisternas intresse. Tillgänglighet, främst avseende höghastighetståg och flyg, är avgörande för vilka destinationer som blir morgondagens vinnare.

Konsekvenser för framtidens näringsliv

- Turism är en växande bransch som genererar många arbetstillfällen, även för dem som saknar högre utbildning eller har kort arbetslivserfarenhet
- Den största turismpotentialen finns i Asien under överskådlig framtid.

Långsiktiga utmaningar

- Turism är mobilitet som förutsätter tillgänglighet. Turtäthet, direktlinjer och restid är viktiga faktorer för alla transportslag för att vara en attraktiv destination
- Det är den helhet som karaktäriserar platsen eller aktiviteten, det vill säga natur- och kulturmiljö, evenemang, värdskap, fysisk miljö, infrastruktur med mera, som skapar attraktionen. För att skapa konkurrenskraft på destinationsnivå krävs därför ett utvecklat samarbete mellan många olika aktörer
- Ett ökat resande ökar sannolikt miljöbelastningen. För att miljömålen ska kunna infrias måste reseindustrin utveckla mer hållbara tekniska transportlösningar än vad som är fallet idag.

Trend 7: Evenemangsstadens förutsättningar förändras

Göteborg har sedan i början av 1990-talet haft en långsiktig strategi att inneha positionen som nordens ledande evenemangsstad. Det övergripande syftet med evenemangsarbetet var och är att bidra till besöksnäringens utveckling som genererar nya arbetstillfällen och tillväxt. På 1990-talet var det endast ett fåtal städer som arbetade med evenemang som verktyg för samhällsutveckling och tillväxt.

Trots att staden i ett internationellt perspektiv är en liten stad har ett antal riktigt stora evenemang genomförts i Göteborg. Vid sidan om de stora arenabundna idrottsevenemangen och ”megakonserterna” har ett brett utbud av evenemang utvecklats. Årligen återkommande evenemang såsom ”Gothia Cup” och ”Way Out West” är exempel på evenemang där stadsrummet till stora delar används som tillfällig arena. En nyckel till Göteborgs framgångar som evenemangsstad är dels närheten mellan arenorna och dels det nära samarbetet mellan olika intressenter. Göteborgs stad har varit bra på att erbjuda arrangörer enkla och smarta lösningar där alla från hotell, transportföretag, arenor, restauranger, kommunala förvaltningar är med och bidrar.

Kopplingen mellan evenemang och regional tillväxt har uppmärksammats av allt fler städer och länder runt om i världen. Många städer har investerat massivt i arenor och evenemangsområden samt skapat professionella värvarorganisationer. Resultatet av detta är att konkurrensen hårdnat avsevärt och det blir allt svårare för en liten stad som Göteborg att hävda sig på marknaden. Den höga investeringsviljan bland konkurrerande städer har medfört att Göteborgs arenor i dagsläget inte längre har tillräcklig attraktionskraft för att producera arenabundna evenemang.

Konkurrenssituationen har även blivit mer global. De kraftigt växande ekonomierna i Asien håller på att förändra evenemangsmarknaden. I Kina finns omkring 120 städer med mer än en miljon invånare. Många av dessa ser en möjlighet att positionera sig genom att locka till sig internationella evenemang. I till exempel Sydkorea är medellönen högre än i Sverige och med en population på 49 miljoner invånare är landet högintressant för internationella evenemangsarrangörer.

En attraktiv stad måste kunna erbjuda sina invånare och besökare ett mångfacetterat utbud av nöjen och kultur. Ett attraktivt utbud av evenemang är därför en konkurrensfaktor för att locka till sig intressanta företag och välutbildad arbetskraft som i sin tur skapar tillväxt. Det är dock viktigt att se att en attraktiv stad byggs upp av en mängd faktorer som tillsammans skapar konkurrenskraft. En stad med ett svagt utbildningsväsen, undermålig infrastruktur, och hög bostadsbrist kan inte kompensera dessa brister med ett stort utbud av nöjen och kultur. Att staden uppfattas som trygg och säker är också en grundförutsättning för att vara attraktiv och konkurrenskraftig.

Göteborgs långvariga tradition som evenemangsstad är en viktig del av stadens varumärke. Det finns gedigen kompetens i staden inom området och den ”närhet” till det mesta som staden erbjuder är en möjlighet även i framtiden. Den ökade konkurrensen medför dock att Göteborg framöver kommer att behöva avsätta avsevärt mer resurser till sin evenemangsverksamhet för att kunna behålla sin position på marknaden.

Sverige har en perifer geografisk placering ur ett internationellt perspektiv. Göteborg ligger dock geografiskt väl placerat inom nordens så om Europa som kontinent fortsatt kan attrahera internationella produktioner kan Göteborg ligga väl till under förutsättning att vi kan erbjuda attraktiva och konkurrenskraftiga produktionsförutsättningar.

Den digitala utvecklingen inom musik- och nöjesindustrin innebär att det numera är svårt för artister och produktionsbolag att tjäna pengar på att sälja CD-skivor etc. Tjänster som Spotify och den omfattande piratkopieringen medför därför att slutkonsumentens betalningsvilja för dessa produkter är låg. Liveframträdanden är och förblir en förutsättning för en artist att tjäna pengar vilket innebär att

utbudet av evenemangsproduktioner sannolikt ökar i framtiden. Liveframträdanden måste dock ge en ”häftig upplevelse” för att den fortsatt ska vara attraktiv för slutkonsumenten. Annars finns risken att den framtida konsumenten väljer att konsumera musik- och nöjesupplevelser via digitalt förmedlade produktioner på sin dator, hemmabio anläggning etc.

Konsekvenser för framtidens näringsliv

- Göteborg & Co uppger att rese- och besöksnäringen årligen omsätter ca 21,5 miljarder (år 2012) i Göteborg. Av detta bedömer man att ca 2 miljarder årligen kan hänföras till evenemangsverksamheten. Göteborg & Co bedömer att det kommer bli allt dyrare för Göteborg att försvara sin position på evenemangsmarknaden och därmed kunna generera en fortsatt hög turistekonomisk omsättning
- Om erforderliga kommunala investeringar i näringen uteblir innebär det att näringen med stor sannolikhet kommer att påverkas negativt

Långsiktiga utmaningar

- Om en fortsatt satsning i form av substantiella investeringar genomförs och Göteborg lyckas bibehålla sin position innebär detta att mer resurser tas i anspråk och måste finansieras.
- För att inte försvaga den regionala konkurrenskraften måste en expansiv region ha ett mångfacetterat utbud av kultur och nöjen. Människor som bor i regionen eller funderar på att flytta hit vill ha kul på sin fritid.
- På en hårdnande marknad är det väsentligt att kontinuerligt analysera marknadsförutsättningarna och ständigt ifrågasätta befintliga affärsmodeller för att kunna erbjuda medborgarna bästa möjliga utbud med så låg offentlig subvention som möjligt. Kommunala investeringar i näringen kommer i slutändan att till viss del belasta medborgaren. Då bör alla samhällsgrupper uppleva att utbudet är utformat på sådant sätt att det uppfattas som prisvärt och attraktivt av alla
- Som effekt av den ökande konkurrensen på marknaden måste ökade finansiella medel tillföras för att bygga nya konkurrenskraftiga produktionsanläggningar. I annat fall kommer attraktiviteten att minska. Resursallokering och prioritering blir avgörande
- Evenemangsverksamheten har stor betydelse för ”varumärket Göteborg” i dagsläget. Medvetna val i form av investeringar avgör dess betydelse i morgon.

Trend 8: Kreativiteten växer i det gamla och nya Göteborg

Kreativa näringar blev ett begrepp i Sverige år 2009 när kultur- och näringsdepartementet la fram ett gemensamt handlingsprogram för kreativa näringar. Målsättningen med programmet är att stärka entreprenörskap och företagande inom kulturella och kreativa områden.

I England introducerade Tony Blair 1997 ”Cool Britannia”, ett samlingsnamn för kreativa näringar som skulle ersätta fabrikerna. I tyska Ruhr-området sker ungefär samtidigt omvandlingen från ”industrikultur” till ”kulturindustri”. Termen ”kreativ” fick senare explosionsartad spridning i efterdyningarna av Richard Floridas storsäljare *Den kreativa klassens framväxt* (2002).

Tillväxten i västvärlden kommer inte längre bara från den fysiska produktionen. Förmågan att tänka nytt och icke-repetitivt kommer att bli en viktig framgångsfaktor framöver. Med innovationen som drivkraft kan kreativiteten bli tillväxtens nya motor. Varumärken och byggandet av varumärken är en viktig drivkraft där kreativt tänkande kan öka attraktiviteten och därmed skapa en högre betalningsvilja på marknaden. Det finns ett stort samarbete över gränserna mellan olika branscher t.ex. konst, mode och design/arkitektur.

Enligt EU består den kulturella och kreativa sektorn av högst innovativa företag med stor ekonomisk potential och är en av Europas mest dynamiska sektorer som bidrar med 2,6 % av EU:s BNP och har hög tillväxtpotential. De kulturella och kreativa näringarna har också stor betydelse som plattform för social sammanhållning och smart specialisering som kan förändra lokala förhållanden.

Kreativitetens roll vid näringslivsutveckling kan ske dels genom:

- att den individuella kreativiteten skapar möjligheter till egen sysselsättning och arbete som egen företagare,
- att platsens attraktionskraft lockar många olika kreatörer till staden, samt att
- möjligheten till olika möten mellan olika kreativa människor leder till ett innovativt företagsklimat

Nästan 83 procent av de kreativa och kulturella näringarna företagen är enmansföretag och de bidrog 2010 med 3,3 procent av Sveriges BNP. År 2010 var tillväxten inom de kulturella och kreativa näringarna 5,5 procent. Tillväxten har dock skiftat kraftigt under de senaste åren.

För att skapa en stad för framtiden som främjar kreativa och kulturella näringar är den allmänna platsen avgörande. Den planerade allmänna platsen är givetvis viktig för att möta medborgarnas behov. Men lika viktig är den oplanerade allmänna platsen. Att det ges utrymme för uttryck och verksamhet som vi idag inte känner till behovet av, eller som ännu inte finns. När platser i staden förnyas är det därför viktigt att låta en del äldre bebyggelse vara kvar samtidigt som ny bebyggelse tillkommer. På så sätt kan staden ge förutsättningar för naturliga möten och ömsesidigt berikande mellan ekonomiskt resurssvaga verksamheter med stor kreativ potential som samexisterar med etablerade aktörer från näringslivet. Tillgång till enklare och därmed billiga lokaler har stor betydelse för nystartade verksamheter.

Genom EU-stöd och egen medfinansiering har Göteborgs stad prövat att bygga om de fysiska miljöerna för att göra den urbana miljön mer attraktiv för att locka företagsetableringar. Framtidens EU-medel blir smalare och riktar sig mer mot innovation och entreprenörskap, mer nytänkande än stöd till nya företag inom redan befintliga näringsgrenar.

*Old ideas can sometimes use new buildings.
New ideas must use old buildings.*

- Jane Jacobs

I Sverige finns ett ökande intresse från offentliga aktörer som har gått in med offentliga medel på crowdfundingplattformar i syfte att förnya och demokratisera kulturen.

Konsekvenser för framtidens näringsliv

- Ökad marknadsandel för kreativa entreprenörer som lockar till sig nya finansieringsformer
- Nya former av arbetsplatser/mötesplatser som utvecklas tillsammans med näringslivet.

Långsiktiga utmaningar för Göteborg

- Skapa en kreativ stad där kulturen syns och känns i stadsrummet med arenor i det existerande stadsrummet
- Utveckla känslan av att känna sig välkommen i staden och skapa en inkluderande atmosfär med en kommunal lyhördhet för att behålla kreatörerna och undvika att kreatörer flyttar till andra städer
- Exponera och lyfta fram det kreativa som händer i Göteborg – ha mod och sluta jämföra oss med Stockholm och Malmö.

Beslutade långsiktiga politiska ambitioner

Förutsättningarna för näringslivets utveckling påverkas direkt eller indirekt av politiska beslut från lokal till internationell nivå.

Göteborgs Stad

Att *Göteborgs näringslivsklimat ska förbättras* är ett av kommunfullmäktiges prioriterade mål. Staden behöver bli bättre i bemötande och behandla frågor och förslag mer öppet och effektivt. För detta har bl a utbildningsinsatser genomförts och planer för förbättrad dialog tagits fram. Det påbörjade förändringsarbetet behöver fortgå under många år för att få hög genomslagskraft.

Fullmäktige vill se ett ökat engagemang i staden för näringslivet i Göteborgsregionen och för att stärka stadens attraktivitet. Entreprenörskap ska stimuleras och uppmuntras såväl i gymnasieskolan som att bidra med tillgång till lokaler. Kontakterna med de fem klustrens branschföreträdare behöver intensifieras och ska förbättra möjligheterna till fler sociala företag och kreativa näringar. Samverkan med Västra Götalandsregionen (VGR) och Göteborgsregionens kommunalförbund (GR) behöver utvecklas, bland annat rörande turismsektorn.

Regionalt

GR:s mål- och strategidokument *Hållbar tillväxt* har ett särskilt fokus på långsiktigt hållbar regional struktur som utgår från storstadsområdets möjligheter, det vill säga främst frågor som rör infra-, byggelse- och grönstruktur. Göteborgs lokala arbetsmarknad ska år 2030 omfatta 1,75 miljoner invånare. Befolkningsökningen inom Göteborgsregionen ska vara minst 10 000 invånare per år. Kärnan ska stärkas med ytterligare 45 000 boende och 60 000 arbetsplatser till 2030. Ett långsiktigt hållbart transportsystem ska utvecklas med en attraktiv kollektivtrafik. *Vision Västra Götaland – Det goda livet* är en ledstjärna. GR vill bidra till att skapa en fossiloberoende ekonomi till 2030 och ställer sig bakom *Klimatstrategi för Västra Götaland*.

VGR har hösten 2013 antagit en ny tillväxtstrategi *Västra Götaland 2020* som tagits fram utifrån svaret att samordna och driva det regionala utvecklingsarbetet i Västra Götaland. Målet är tydligt att invånarna i hela Västra Götaland ska ha bästa möjliga förutsättningar att utvecklas. Västra Götaland ska vara en ledande kunskapsregion för alla, som syns och engagerar och tar globalt ansvar. Strategin innehåller 32 prioriterade utvecklingsområden, till exempel ett gott klimat för kreativitet, entreprenörskap och företagande, ökande nationella/internationella satsningar på forsknings- och innovationsmiljöer inom Västra Götalands styrkeområden, livslångt lärande för ökad delaktighet och konkurrenskraft samt tillgång till kommunikation för arbete, utbildning och livskvalitet.

Västra Götalandsregionen har i anslutning till EU 2020 antagit mål för regionen för år 2020. Målsättningarna överträffar de nationellt formulerade EU-målen genom att sikta på ökad sysselsättning till minst 81 procent, öka offentliga/privata FoU investeringar till 5 procent, minska skolavhoppet till under 8 procent samt minska utanförskapet till under 12 procent. Ökade och tätare kontakter mellan utbildning och arbetsliv och en bättre matchning av kompetenser beskrivs som det mest centrala för att vända utvecklingen när det gäller integration och ungdomsarbetslöshet.

Regionen har även antagit kompletterande mål, bland annat ökad nettoinflyttning av högskoleutbildade, ökad produktivitet och att lönesumman per sysselsatt ska öka snabbare än riket.

Under året har förslag till *Infrastrukturplan för regional transportinfrastruktur 2014-2025* varit ute på remiss. Planen redovisar förslag till investeringar, främst för regionala vägar och kollektivtrafikanläggningar. Planen har reviderats för att stämma överens med *Nationell plan transportinfrastruktur 2014-2025*. Slutsatsen är att satsningarna på infrastrukturutbyggnaden i Västra Götaland behöver trefaldigas. Det akuta investeringsbehovet uppgår till ungefär 50 miljarder. Några viktiga målsättningar är:

- Att förbättra och effektivisera godstransporter på väg och järnväg till och från hela Skandinavien via Göteborgs hamn
- Snabba resmöjligheter via Landvetter flygplats
- Högklassiga förbindelser på väg och järnväg till Oslo, Köpenhamn och Stockholm.

I *Målbild Tåg 2035* beskriver VGR hur tågtrafiken kan utvecklas fram till 2035. Ett uttalat mål är att knyta samman huvudorterna inom länet bättre. Antalet tågresor har mer än fördubblats sedan 1999 och ambitionen i målbilden är att tågresandet ska trefaldigas från nivån 2006, till 130 000 resor per dag 2035.

Flera beslut har redan fattats på regional nivå vars effekter slår igenom successivt eller efter projekt/projektens genomförande. Västsvenska paketet är en del i strategin för Göteborg, regionen och Västsveriges utveckling. Större arbetsmarknadsregion med en attraktiv kärna och utveckling längs huvudstråken, konkurrenskraftig kollektivtrafik, god livsmiljö samt bättre transportvägar för gods för att stärka den internationella konkurrenskraften är några av målen i paketet. Under byggnationen bedöms trafikströmmarna påverkas vid olika punkter i staden. Marieholmstunnelns båda anslutningspunkter och Hisingsbrons anslutningspunkter bedöms påverka trafiken och den upplevda miljön i stor omfattning. En ny planskild korsning vid Sörredsmotet bedöms påverka godstrafiken till och från hamnen i stor omfattning men som när det är klart underlättar för hamnens expansion. Även annan byggnation i närheten av hamnen samt över Nordre älv bedöms ha påverkan på godstransporterna under byggtiden.

Parallellt med förverkligandet av Västsvenska paketet pågår byggnation i Frihamnen och vid Backaplan av bostäder och parkområde. I de yttre delarna planeras förändringar vid Partille centrum och Källareds centrum som kan påverka trafikströmmarna. Hur trafikströmmarna påverkas är svårt att bedöma men studier pågår. Leder de till förändrade beteenden på kort sikt eller bestående? Påverkas handeln positivt eller negativt i närliggande områden? Kan tillfälliga lösningar vara ett alternativ för dem som drabbas? Hur Västsvenska paketet kommuniceras till medborgare, näringsidkare och transportörer av gods är väsentligt. En tydlig målbild och ärliga budskap bidrar till ökad tolerans och förståelse för de problem som uppstår men löser dem inte.

Nationellt

En alltmer globaliserad värld bygger på snabba och hållbara transportsystem. Beslut som ännu inte fattats men som framförs som angelägna är snabbtågförbindelse mellan Oslo-Göteborg/Landvetter-Köpenhamn samt Göteborg-Borås-Jönköping-Stockholm. Med snabbtåg minskar restiden mellan Oslo och Köpenhamn med 5,5 timmar till 2,5 timmar. Genom att knyta ihop kunskapsstäderna kan en stark innovations- och arbetsmarknadsregion utvecklas, den så kallade åttamiljonersstaden. Genom goda kommunikationer kan den nordiska regionen rekrytera spetsforskning och utveckla sina starka näringsgrenar på ett hållbart sätt.

Europeiska unionen

De beslut som fattas på EU-nivå skapar i hög grad förutsättningar för den lokala och regionala agendan. Genom kommissionens *forsknings- och innovationsstrategi för smart specialisering 2014-2020* vidareutvecklas den befintliga metodologin för strukturfondernas programplanering. För att återhämta sig från den ekonomiska krisen, vill kommissionen att stater i Europa ska dra upp innovationsstrategier för smart specialisering så att EU:s strukturfonder kan användas effektivare och synergieffekter kan utökas. Fokus ligger på investeringar i forskning, innovation och företagande i alla EU-medlemsstater för att utnyttja Europas potential. Målen för strategin är att prioritera innovationer i alla regioner, att fokusera på investeringar och skapa synergier samt att förbättra innovationsprocessen.

EU:s grönbok om långsiktig finansiering av europeiska ekonomi inleder ett offentligt samråd om hur tillgång till långsiktig finansiering kan främjas och hur man kan förbättra och diversifiera det finansiella förmedlingssystemet för långsiktiga investeringar i Europa. Sådana investeringar innebär utgifter som främjar ekonomins produktionskapacitet. De kan avse energi-, transport- och kommunikationsinfrastruktur, industrialläggningar och tjänstefunktioner, bostäder och klimatförändrings- och miljöinnovationstekniker samt utbildning, forskning och utveckling. För att finansiera dessa långsiktiga investeringar behöver myndigheter, företag och hushåll tillgång till förutsägbar, långfristig finansiering.

EU:s långsiktiga strategi för tillväxt och sysselsättning EU 2020 är ett nytt gemensamt ramverk för att skapa långsiktigt hållbar tillväxt. Kommissionen anger tre centrala drivkrafter för tillväxt; smart tillväxt, hållbar tillväxt och tillväxt för alla.

Möjliga vägar framåt

Tidigare kapitel har beskrivit drivkrafter, trender, konsekvenser och beslutade politiska målsättningar. Sammantaget utgör de en rad långsiktiga utmaningar för staden. I detta kapitel ligger fokus på att beskriva möjliga vägar framåt för hur staden skulle kunna bemöta utmaningarna på ett konstruktivt sätt. Flertalet av dessa utgår från verktyg som kommunen själv förfogar över.

Ett starkt näringsliv ger förutsättningar för en god välfärd. Fler arbetstillfällen ger ökade skatteintäkter. Förbättrade förutsättningar för näringslivet i Göteborg kan därmed stärka stadens ekonomiska förutsättningar att uppnå en hållbar tillväxt. Kommunens egna resurser är dock begränsade. En nyckel till framgång är att använda befintliga kommunala resurser mer effektivt. Flertalet av de presenterade möjliga vägarna framåt handlar därför om en omfördelning av befintliga resurser samt att genomföra investeringar som är lönsamma för regionen. Därutöver föreslås i flera fall att staden agerar som koordinator mellan olika aktörer i samhället. En samfinansiering mellan flera aktörer borde vara möjlig, då det finns många som har mycket att vinna på ett starkare näringsliv i regionen, såsom de olika näringarna själva, andra kommuner och regioner samt staten.

Synen på Göteborg

Göteborg är en anrik handelsstad präglad av ett starkt internationellt näringsliv. Göteborg har många exportinriktade företag som gör miljardaffärer runt om i världen. Det finns goda förutsättningar att utnyttja stadens historia och dess företag för att utveckla omgivningens syn på Göteborg. Göteborg är även en universitetsstad som erbjuder fullt av möjligheter för såväl företag som medborgare. Västsveriges satsningar på forskning och utveckling (FoU) tillhör det absoluta toppskiktet i Europa. I en jämförelse mellan 119 europeiska storstadsregioner konstateras (BAK Basel 2011) att Göteborg har en mycket god framtidspotential där regionen rankades som femte bästa region. Staden måste bli bättre på att visa upp vad staden/näringslivet och akademien är bra på. Unga ambitiösa akademiker inom till exempel biomedicin behöver lockas till Göteborg. Därför kan en väg framåt vara att i första hand marknadsföra Göteborg som en kunskaps- och handelsstad och tona ner bilden av ”goa gubbar” och evenemang.

Internationalisering

För att staden ska kunna växa och locka till sig fler internationella företag och utländsk spetskompetens är det viktigt att staden har en internationell karaktär och får internationell uppmärksamhet. Göteborgs Stad är internationellt känd för sina årligen återkommande idrottsevenemang såsom Gothia Cup och Partille Cup. Dessa har utvecklats under många år. De är framgångsrika, svåra för andra att kopiera samt skapar internationell uppmärksamhet. En intressant idé vore att ta tillvara denna kunskap och utveckla och bredda koncepten till att även skapa likartade evenemang inom till exempel musik och vetenskap.

Ett annat sätt att internationalisera synen på Göteborg kan vara att operationalisera stadens systerkapsavtal så att näringslivets exportmöjligheter bättre kan dra nytta av redan etablerade samarbeten. Göteborg kan genom sina samarbetskanaler etableras och profileras som en testarena/showroom för nya innovativa lösningar. Ett bra exempel är samarbetet mellan Lindholmen Science Park och Chalmers kring de nya linjerna för elektriska bussar där Göteborg är testarena.

Staden har på senare år utvecklat sina internationella kontaktnät. Bland annat genom representationskontoret i Bryssel skapas det dagligen välbehövligen internationella kontakter. Det är ett faktum att Stockholmsregionen har en dominerande ställning i riket. Den starka finansiella sektorn och koncentrationen av politisk makt är två argument som fått Göteborgs näringsliv att uttrycka behov av utvecklade kontakter med huvudstaden. En möjlig väg är därför att Göteborgs stad etablerar ett kontor i Stockholm som kan hjälpa Göteborgs företag att knyta rätt kontakter och aktivt följa utvecklingen i huvudstaden.

Näringslivsklimatet

Det är av yttersta vikt att det är enkelt att driva näringsverksamhet i Göteborg. För att staden ska kunna växa behövs nya företag och expansion av redan etablerade företag. Därför behöver kommunens tjänstemän få en ökad förståelse för vad det innebär att vara företagare.

Vid mötet mellan företagare och kommunala organisationer i gemensamma projekt, tillståndsärenden etc. investerar näringsidkaren genom eget inkomstbortfall medan tjänstemännen får lön för samma tid/insats. Näringsidkare har ofta en frekvent kontakt med olika kommunala instanser i diverse ärenden. Företagaren har varken intresse eller tid att lära sig hur den kommunala organisationsstrukturen ser ut eller vilken tågordning som gäller beroende på vilken typ av ärende som hanteras. Näringsidkaren ser kommunen som en organisation, inte flera. Det är därför viktigt att ärenden organiseras så att kontaktytorna blir tydliga och hanteras på ett tidseffektivt sätt.

Näringslivet efterfrågar också långsiktigt tänkande och långsiktiga lösningar. Mycket av det som görs för att öka företagande och entreprenörskap i olika områden och grupper, görs i projektform. När projektet avslutas försvinner de uppbyggda strukturerna och ofta tilliten till kommunala tjänstemän och aktiviteter med dem. Den långsiktiga effekten riskerar att bli minimal när det gäller entreprenörskapet och negativt då det gäller attityder gentemot kommunen. Innan kommunala organisationer startar nya projekt bör det tydligt planeras och kommuniceras hur projekt kan permanentas om de visar sig framgångsrika. Tydliga utvärderingskriterier och långsiktig planering skapar bättre förutsättningar för alla som är involverade.

Det är dock inte enbart de som har direktkontakt med näringslivet som påverkar näringslivsklimatet. Hur stadens samlade utbud av produkter och tjänster uppfattas har betydelse för om ett företag väljer att etablera sig här eller inte. Social sammanhållning, integration och mångfald utgör förutsättningar för att skapa ett rikt, tryggt och spännande stadsliv. Det är detta stadsliv som gör Göteborg till en attraktiv stad att bo och verka i.

För att öka förståelsen för näringsidkarnas situation är en möjlig väg framåt att alla kommunala tjänstemän som jobbar direkt mot näringslivet, och på sikt alla kommunala tjänstemän, utbildas i "företagarkunskap". Det borde också i högre grad vara meriterande med erfarenhet av eget företagande vid rekrytering till kommunala tjänster. Att mer ingående analysera de företag som valt bort Göteborg (Vad gjorde att de kom fram till det beslutet?) kan vara en väg att skapa bättre förståelse och därmed ett bättre företagsklimat.

För att underlätta näringslivets kontakter med kommunen finns det redan tillgång till information, hjälp och stöd i olika former från en mängd olika intresseorganisationer och offentliga och privata aktörer. Det Göteborgs Stad behöver göra är att lotsa rätt i utbudet och kvalitetssäkra det. En enda ingång till kvalitetssäkrad information, hjälp och stöd underlättar avsevärt. Tanken finns redan i form av en företagslots i staden, men i för liten utsträckning. En möjlig väg framåt är att inrätta minst en

företagsguide per stadsdel som företagaren/företaget kan vända sig till för att få hjälp med sina myndighetskontakter.

När kommunala ärenden, som berör näringslivets förutsättningar, bereds kan det vara en idé att även företagare och företagargorganisationer får vara remissinstanser. Att tidigt få in näringslivets synpunkter kan effektivisera hanteringen och öka kvaliteten på ärendet.

Tillgänglighet

Göteborg förfogar över Skandinavien största hamn vilken har stor betydelse för hela landets import och export av varor. Hamnens verksamhet sysselsätter direkt eller indirekt 22 000 personer i regionen. Med ökade godsflöden från nya och befintliga marknader finns det goda förutsättningar för att öka sysselsättningen inom logistiknäringen. Hamnen är ett nav som hela tiden måste anpassas efter marknadens efterfrågan. När nya handelsmönster etableras och export eller import ökar till nya marknader behöver hamnen anpassas för att tillgodose nya behov. Hamnen kan idag med viss möda ta emot de största transoceaniska fartygen som finns på marknaden, men nya djupare farleder krävs för att på sikt kunna konkurrera med de stora europeiska hamnarna. Om Göteborg ska kunna utnyttja de framtida möjligheterna att vara första istället för sista europeiska hamn för transporter från Asien behöver fullastade, och inte som idag halvtomma, fraktfartyg av största storleksklassen kunna komma in till kaj i Göteborg. Det ställer krav på att farlederna muddras.

Hamnens landlogistik behöver även utvecklas för att ökade godsvolymer ska kunna transporteras på ett effektivt sätt till sin slutdestination. Att investera i Göteborgs hamn är en möjlig väg framåt för att skapa nya arbetstillfällen och befästa stadens position som nordens främsta logistikcenter.

Göteborg behöver även luftburen tillgänglighet då flyget är bättre lämpat för kontakt mellan människor. I en global värld är det viktigt att Göteborg kan möta de internationella företagens behov av direktlinjer till många olika destinationer. Av kostnadsskäl tenderar lågprisflyget att bli allt viktigare för näringslivet. Såväl flygplats ökar därför i betydelse då denna flygplats är centralt belägen och etablerad som lågprisflygplats. Att utveckla Såve flygplats med fler direkta linjer är därför en möjlig väg framåt för att möta det växande behovet av lågprisflyg. Investeringar måste då göras i terminalbyggnader mm. för att kunna möta större passagerarvolym. Även Landvetters flygplats kan utvecklas med fler direktlinjer och högre kapacitet för att möta den framtida efterfrågan på snabba och effektiva internationella persontransporter. En tågförbindelse mellan Göteborg och Landvetter är väsentlig för att minimera transporttiderna och minska belastningen på vägnätet.

Göteborg har ett intressant geografiskt läge om snabbtåg etableras mellan de skandinaviska huvudstäderna. Snabbtåg kan skapa förutsättningar och få stor betydelse för regionens framtida expansion. Det är av stor vikt att staden håller sig väl framme i denna diskussion, både för att tillvarata Göteborgs intressen och för att bidra till att planerna realiseras. Det är flera frågor som är avgörande och fortfarande uppe för diskussion, såsom järnvägens dragning och stationernas placering. Kommer järnvägen gå via Göteborg, var ligger i så fall stationen och hur många av tågen stannar här på sin väg mellan Oslo och Köpenhamn?

Satsningar på effektiv infrastruktur öppnar nya möjligheter men infrastrukturen i sig är inte en garanti för att Göteborg kommer att växa. För att staden ska kunna dra nytta av nya kommunikationsmedel så måste staden vara attraktiv att bo och leva i. Företagsklimatet och levnadsförhållandena i staden där den kommunala kärnverksamheten är en viktig del är i slutändan det som har avgörande betydelse för vilka företag och människor som vill bo och verka i staden. I takt med att Norden byg-

ger ut sin infrastruktur är det sannolikt att en liknande eller mer omfattande utbyggnad sker i övriga Västeuropa. Öresundsregionen får ökade möjligheter att knytas närmare Centraleuropa. Stockholmsregionen kan mycket väl satsa på att knyta sig närmare till Öresundsregionen.

Om Oslo-Göteborg-Köpenhamn och kanske Stockholm knyts ihop med höghastighetsjärnväg öppnar sig helt nya möjligheter och krav på Göteborg som nav i en sådan arbetsmarknadsregion. Möjligheten finns att profilera sig som konferens- och mötesplatsen i Skandinavien med väl genomtänkt utformning och lokalisering av mötesrum och övernattningsmöjligheter.

Det är värt att poängtera att det troligtvis föreligger miljömässiga målkonflikter med näringslivets behov av utökade transportmöjligheter. De möjligheter som förbättrade kommunikationer och ökad tillgänglighet förväntas ge måste ställas mot de miljömässiga konsekvenserna. På sikt måste nya tekniska innovationer säkerställa att morgondagens transportlösningar är mer hållbara än dagens.

Utbildning

Det sägs ofta att det råder en stor kompetensbrist på arbetsmarknaden, inte minst vad gäller ingenjörer. Men i en global värld är det inget fel på kunskapsnivån i utbildningssystemet. Det finns tillräckligt med ingenjörer i världen och Chalmers behöver inte utbilda fler eller bättre ingenjörer för Göteborgs arbetsmarknads eller näringslivs skull. Det som däremot kan förbättras är att Göteborg och dess näringsliv behöver locka världens ingenjörer och få dem att vilja stanna i Göteborg. Attraktiva arbetsmöjligheter, bra boende, bra skolor för barnen och ett rikt kulturliv efter jobbet är vad som får dem att välja Göteborg och sedan stanna här. Bostadsbyggandet, grundskolan och kultur- och fritidsverksamheten är därmed bland de viktigaste kommunala verktygen för att ge de bästa förutsättningarna för en god tillgång på attraktiv arbetskraft till näringslivet.

Tillgången till ett attraktivt boende och kulturliv är också vad som kan ge Göteborg en relativ fördel gentemot exempelvis Stockholm vad gäller att locka studenter till staden och få dem att vilja stanna kvar efter avslutad utbildning. Dessutom behövs en tydlig bild utåt om vart staden är på väg, samt vilka framtidsutsikter som finns för företagande. Denna bild behöver tas fram och spridas tillsammans med universiteten så att den får fäste innan studenten väljer ort för att söka jobb. Se ovan avsnittet *Synen på Göteborg*.

Ett närmare samarbete mellan skola, näringslivsorganisationer och företagare efterfrågas av flera aktörer i Göteborgs näringsliv, inte minst kring praktikplatser och entreprenörskapsinriktningar för gymnasieprogram. Innovation, entreprenörskap och företagande skulle kunna löpa som en röd tråd genom hela utbildningssystemet, från förskolan till högskolan.

Markbehov och mötesplatser

För att underlätta företagande i Göteborg måste det kontinuerligt skapas och utvecklas mötesplatser. Science parks är bra och framgångsrika exempel men det behövs också billigare och bredare lösningar där företag kan få tillgång till basfunktioner, gärna över branschgränser under enklare former. För att underlätta för småföretagare och nystartade företag är tillgång till enklare och billiga lokaler ofta av hög prioritet. Staden bör tillåta sig att ha områden som har lite lägre standard för att säkerställa just dessa behov. I områden där det planeras förändringar i stadsrummet står ibland lokaler tomma under en längre tid i väntan på att formaliaprocesser ska genomföras. Under denna tid skulle lokaler som väntar på att rivas/byggas om tillfälligt kunna nyttjas av småföretagare.

Bevara och utveckla kreativa miljöer

Göteborg som plats förändras snabbt och stadens kulturella attraktivitet måste bevaras för befintliga och nya målgrupper. Bl a tillgång till ”ruffig kultur” i stadsrummet behövs för att skapa kreativa förutsättningar. En idé är att kartlägga vilka områden och miljöer som idag är attraktiva för konstnärer, kreatörer, innovatörer och nyföretagare och söka lösningar så att dessa områden bevaras eller utvecklas som kreativa miljöer.

Upphandling

Det kan finnas skäl att granska vilka konsekvenser nuvarande krav i upphandlingen innebär för småföretagandet och näringslivsklimatet i stort. Eventuella skalfördelar med stora ramavtal kan resultera i försämrade förutsättningar för småföretagare, som inte klarar av att leverera riktigt stora volymer eller ett brett produktutbud. Kommunen äger själv frågan om vägvalet mellan att använda stora ramavtal eller inte och hur övriga krav av exempelvis administrativ karaktär är utformade. En utvärdering behövs därför av upphandlingens betydelse för näringslivsklimatet, inte minst då Upphandlingsbolaget idag inte rapporterar hur dess verksamhet har bäring på det prioriterade målet om ett förbättrat näringslivsklimat.

Småföretagare inom alla branscher upplever ofta upphandlingsförfarandet som omfattande, svårt och krångligt. Det finns behov av mer råd och stöd till mindre företag kring hur man blir upphandlad.

Evenemangsstaden

Staden saknar idag en gemensam definition på vad som avses med evenemang och målbild för hur stadens samlade evenemangsprodukter ska struktureras och utvecklas. En väl förankrad evenemangsstrategi behövs som tar avstamp i Göteborgs unika styrkor. Till dessa hör bl a att vi är en kustnära, stor småstad med ren luft och att vi har goda kommunikationer genom egen flygplats och goda logistikförutsättningar. Utifrån dessa styrkor och en väl genomarbetad målgruppsanalys kan stadens evenemangsprodukter samlas i en produktportfölj som hela tiden utvecklas utifrån förändringarna i omvärlden. Väl avvägda kombinationserbjudanden av det som staden har att erbjuda ökar sannolikt attraktionsgraden för staden jämfört med om varje produkt marknadsförs var och en för sig.

Det finns behov av att analysera dagens utbud utifrån det lokala/regionala upptagningsområdet å ena sidan och övernattande turism å den andra. Nyckeln ligger i att hela tiden söka efter produkter med hög innovationsförmåga och lägga kraft på att utveckla nya produkter som har tillväxtpotential. I en hårt konkurrensutsatt marknad där efterfrågan snabbt kan ändras är det viktigt att ha ett flexibelt synsätt. Därför kan det vara en idé undvika produktstrategier som ensidigt baseras på investeringar i hårdvara.

Det finns en uttalad politisk vilja att näringslivsklimatet för näringslivet som helhet ska förbättras i Göteborg. Därför bör staden med viss regelbundenhet se över vilka satsningar man gör som stimulerar specifika näringslivsgrenar och vilka effekter man får ut av de medel som investeras. Investeringar bör genomföras där de får bäst effekt för medborgaren och som långsiktigt bidrar till att utveckla stadens varumärke i önskvärd riktning.

Ett annat perspektiv att analysera stadens engagemang och investeringar i evenemangsprodukter är i vilken utsträckning som de primärt stärker den regionala konkurrenskraften, det vill säga skapar bättre förutsättningar för befintligt näringsliv, lockar nya företag till regionen och gör regionen mer attraktiv att bo i. Produkter som på sikt genererar nya arbetstillfällen i många branscher stärker troligen regionen på det mest effektiva sättet.

Det finns många aktörer som vill stärka Göteborg ur olika näringars perspektiv. Det är i grunden mycket positivt och staden kan i flera sammanhang ha en viktig koordinerande roll att fylla. Samtidigt finns därmed även goda möjligheter att överlåta delar av ansvaret till näringarna själva för att undvika att de förlitar sig alltför mycket på att det offentliga ska agera i ett sammanhang som de själva har närmast kontakt med och snabbast tillgång till information om.

Att främja delandets ekonomi

Seoul marknadsför sig numera som ”The Sharing City” och arbetar målmedvetet för att skapa en dela-med-sig-kultur i staden. Bland annat kvalitetsstämplar staden vissa delande innovationer för att skapa förtroende för dem och marknadsför dem, man ger ett finansiellt tillskott till tio utvalda plattformar för lansering eller expansion och man tillhandahåller inkubatorer för tjugo verksamheter, vilket inkluderar lokaler, rådgivning och bidrag. Kommunens arbetssätt och bemötande av hållbara och delande innovationer ses över. Seoul öppnar också upp tillgången till kommunens egna parkeringsplatser och fastigheter utanför kontorstid och delar aktivt med sig av den data och information som kommunen har. Här finns många idéer som kan vara värda att pröva i Göteborg.

Nya innovationer och småskaligt entreprenörskap kan också stimuleras genom att dela med sig av utförandet av det kommunala uppdraget. Lagen om valfrihet och utmaningsrätt är två sätt att göra marknaden större för innovativt företagande på det sociala området, vilket särskilt skulle öka kvinnors möjligheter att starta eget. Både Region Skåne och Göteborg prövar nu att använda idéburna offentliga partnerskap (IOP) där partnerskap bildas med ideella aktörer som kompletterande utförare i välfärdsutvecklingen, vilka helt eller delvis finansieras av offentliga medel.

Kommunen kan även som arbetsgivare främja nyföretagande genom att bevilja tjänstledighet för de anställda som vill testa en affärsidé.

Stadsplanering inför ett förändrat köpbeteende

Allt fler väljer att shoppa via internet. Fler och fler väljer att köpa kläder, elektronik och andra produkter på nätet. Den andel av Sveriges ekonomi som drivs av Internet har vuxit med över 10 procent årligen enligt Boston Consulting Groups rapport ”Digital Sweden” (maj 2013). Under 2012 uppgick den till 275 miljarder vilket motsvarar 7,7 procent av den totala svenska ekonomin. Mer än 70 procent av svenskarna har handlat on-line och 20 procent har gjort inköp med mobila enheter. Fram till 2017 förväntas ökningen bli 45 procent och omsättningen förväntas uppgå till 398 miljarder vilket motsvarar nästan en tiondel av den totala svenska ekonomin.

I takt med att internethandeln ökar på bekostnad av att handla fysiskt i butik kommer strukturen på handeln att se annorlunda ut. Intresset kommer sannolikt att minska för stora butiker och dessa kan komma att ersättas av showrooms som visar kunden vad som finns att beställa online och få hemlevererat. Detta kommer ställa krav på nytt tänk i detaljplaneringen, större flexibilitet i detaljplanerna och större krav på logistiklösningar, gärna miljövänliga sådana. Att redan nu börja tänka i dessa banor kan vara ett intressant sätt att profilera Göteborg på.

Referenser

- Boston Consulting Group. 2013. *Digital Sweden*.
- Business Region Göteborg. 2013. *Omvärldsrapport 2013*.
- Europeiska kommissionen. 2013. *Flash Eurobarometer 354 Entrepreneurship in the EU and beyond*.
- Europeiska kommissionen. 2013. *Flash Eurobarometer 354 Entrepreneurship Country report Sweden*.
- Europeiska rådet. 2010. *Projekt Europa 2030*.
- Eurostat. 2011. *Newsrelease – Population projections 2010-2060. EU27 population is expected to peak by around 2040*. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-08062011-BP/EN/3-08062011-BP-EN.PDF
- Florida, Richard. 2010. *Den stora omställningen*.
- Framtidskommissionen. 2013. *Svenska framtidsutmaningar*.
- Global Entrepreneurship Monitor. 2012. *2012 Global report*.
- Jacobs, Jane. 1961. *The Death and Life of Great American Cities*.
- Luigi Sacco, Pier. 2013. *Kultur 3.0 Konst, delaktighet, utveckling*.
- Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser. 2011. *Regional tillväxt 2011 - en rapport om tillstånd och utveckling i Sveriges FA-regioner*.
- Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser. 2013. *Nyföretagandet i Sverige 2013*.
- National Intelligence Council. 2012. *Global Trends 2030 – alternative worlds*.
- Owyang, Jeremiah. 2013. *The Collaborative Economy*. <http://www.slideshare.net/Altimeter/the-collaborative-economy>
- P2P Foundation. 2013. *Sharing City Seoul*. http://p2pfoundation.net/index.php?title=Sharing_City_Seoul
- Stenström, Emma & Strannegård, Lars (red) 8tto. 2013. *Kreativt kapital*.
- The Scandinavian 8 Million City. <http://www.8millioncity.com>
- Tillväxtverket. 2013. *Fakta om svensk turism 2012*.
- Trafikanalys. 2010. *Varuslödesundersökningen 2009*.
- Trafikanalys. 2012. *Uppföljning av de transportpolitiska målen*.
- Trafikverket. 2013. *Godstransporters utveckling fram till 2030*.
- United States Census Bureau. 2012. *U.S. Census Bureau Projections Show a Slower Growing, Older, More Diverse Nation a Half Century from Now*. <http://www.census.gov/newsroom/releases/archives/population/cb12-243.html>
- Västra Götalandsregionen. 2012. *Fakta & Analys 2012:3 EU 2020 Mål*.
- Västra Götalandsregionen. 2013. *Efter examen - vart tar studenterna vägen? En rapport om den regionala kompetensförsörjningen*.
- Wettgren, Åsa & Jamison, Andrew (red). 2006. *Sociala rörelser - politik och kultur*

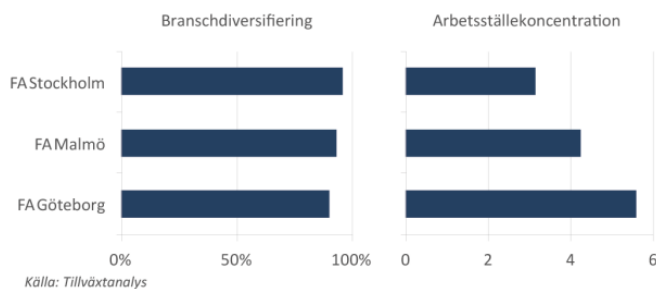
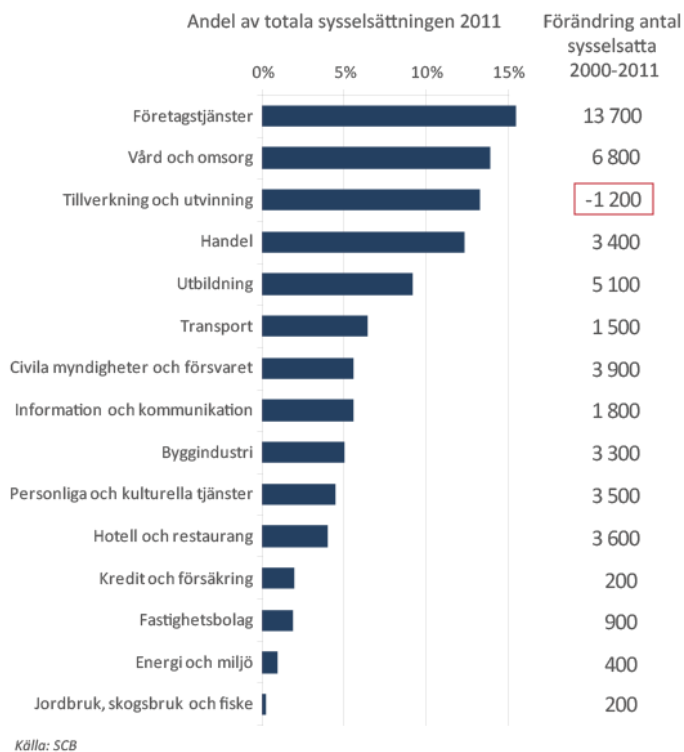
Bilaga: Näringslivets struktur

Näringslivets struktur beskrivs vanligen som fördelningen av sysselsättningen mellan olika branscher. År 2011 var det knappt 310 000 personer som arbetade i Göteborg, varav drygt 15 procent inom *företagstjänster* – vilket gjorde den till största bransch. Detta är ett typiskt storstadsfenomen, även i Stockholm och Malmö är företagstjänster största bransch. I riket i stort är störst andel sysselsatta inom *vård och omsorg* med företagstjänster först som fjärde största bransch. Det som utmärker Göteborg i förhållande till de båda övriga storstäderna är främst att tillverkningsindustrin sysselsätter en stor andel (13 %), nästan dubbelt så stor som i Malmö (7 %) och mer än dubbelt jämfört med Stockholm (5 %). Det innebär att tillverkningsindustrin sysselsätter lika många (40 000) i Göteborg som i Stockholm och Malmö tillsammans.

I övrigt är fördelningen mellan branscherna likartad i Göteborg och Malmö, medan Stockholm har en helt egen profil där *information och kommunikation* sysselsätter en dubbelt så stor andel och *kredit och försäkring* en tre gånger så stor andel som i de båda övriga storstäderna.

Under 2000-talet har antalet sysselsatta ökat med 45 000 i Göteborg. Den enda bransch som har minskat i antal sysselsatta är *tillverkningsindustrin*, vilket sannolikt åtminstone till dels förklaras av att verksamheter har knoppats av och därmed hamnat inom andra branscher. *Företagstjänster* har ökat överlägset mest vilket alltså innebär att den idag är största bransch trots att den vid millennieskiftet bara var fjärde störst, efter *tillverkning*, *vård och omsorg* och *handel*. Även i de båda övriga storstäderna har *företagstjänster* stått för den största ökningen och *tillverkningsindustrin* minskat, en minskning som har varit andelsmässigt större i de båda övriga.

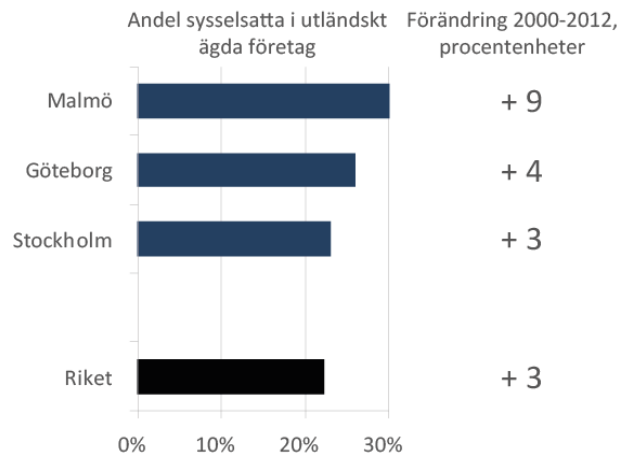
En annan aspekt av näringslivets struktur är graden av diversifiering. Ett diversifierat näringsliv är mindre sårbart för branschspecifika chocker, mindre konjunkturkänsligt och innebär en bred arbetsmarknad för befolkningen. Två mått brukar användas för att beskriva graden av diversifiering, hur många olika (under-)branscher som finns i regionen och hur beroende man är av enskilda arbetsställen i industrin. I det här fallet är jämförbar statistik bara tillgänglig på Tillväxtverkets funktionella analysregioner, FA-regioner, som knyter samman kommuner utifrån pendlingsströmmar. När det gäller de tre storstäderna så är de dock tämligen dominerande i sina respektive regioner, speciellt när det gäller de här båda måtten. Storstadsregionerna har både högst grad av

branschdiversifiering och lägst grad av arbetsställekoncentration i riket. Med tanke på Göteborgs större tillverkningsindustri så är det inte så förvånande att de båda övriga regionerna har ett lägre beroende av de största arbetsställena inom just tillverkning och utvinning. Däremot är det möjligen något förvånande att FA Malmö har en högre branschdiversifiering än Göteborg.

Näringslivets internationalisering är en tredje aspekt av strukturen. En stor andel sysselsatta i utländskt ägda företag är ett tecken på hög regional konkurrenskraft och attraktivitet för utländska investeringar. Det kan dock även medföra en högre utsatthet för globalt godtycke.

År 2012 var drygt en fjärdedel av de sysselsatta inom det privata näringslivet i Göteborg anställda i ett utländskt ägt företag. Det innebär en nivå mitt emellan Malmö (30 %) och Stockholm (23 %). Under tjugohundratalet har ökningen i Göteborg och Stockholm varit i nivå med riket i helhet, medan Malmö har ökat betydligt mer och därmed gått om Göteborg sedan år 2000.

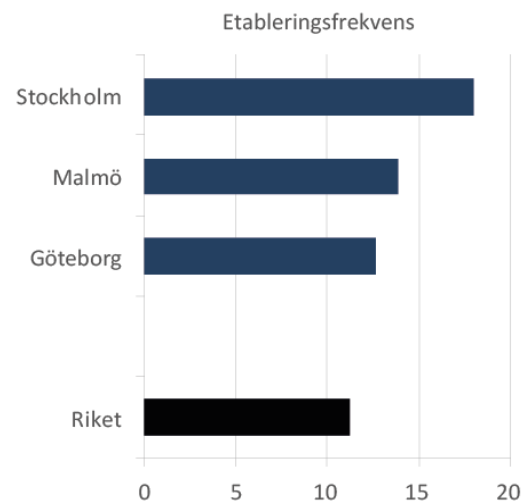

Källa: Tillväxtanalys

Näringslivets omvandling, eller dynamik, är en fjärde viktig aspekt. Näringslivet behöver kontinuerligt anpassas till den tekniska utvecklingen och förändrade marknadsförhållanden. Arbeten försvinner i krympande och nedlagda företag och skapas i nya och växande företag. Resursfördelningen blir förhoppningsvis effektivare vilket bidrar till ökad tillväxt.

I internationell jämförelse ligger Sverige lågt när det gäller nyföretagande. Global Entrepreneurship Monitor (GEM) publicerar ett index i vilket de följer hur stor andel av befolkningen 18-64 år som driver ett nystartat företag, eller håller på att starta ett. Sverige hamnade 2012 med sex procent på delad 54:e plats av 69 undersökta länder, och under medel såväl när man jämför EU-länderna som när man jämför länder med samma grad av ekonomisk utveckling.

Under 2010 startades tolv nya företag per 1 000 invånare i Göteborg, vilket är högre än i riket totalt men lägre än i såväl Stockholm som Malmö. Detta kan tolkas som att den entreprenöriella och innovativa kraften och viljan är något högre i de båda övriga storstäderna. Det är svårt att studera utvecklingen över tid när det gäller nyetableringar då regeländringar har skett flera gånger de senaste åren men det finns inget som tyder på att skillnaden håller på att minska (eller öka).

Källa: Tillväxtanalys

Etableringsfrekvensen är i sig ett intressant mått på entreprenörsandan men om de nyetablerade företagen går omkull i hög utsträckning uppnås inte den önskade anpassningen av näringslivet, snarare blir omställningskostnaderna onödigt höga. Det gör överlevnadsgraden för nystartade företag till en intressant indikator. Av de företag som startades i Göteborg år 2008 var det 64 procent som fortfarande var aktiva tre år senare (år 2011), en ökning av andelen överlevare jämfört med före-

tagen som startades år 2005, då 58 procent överlevde treårsdagen. I riket, och Västra Götalandsregionen, var överlevnadsgraden 68 procent år 2011, något högre än i Göteborg alltså.

Även när det gäller andel egenföretagare ligger Sverige på relativt låga nivåer. I GEM:s mätning för 2012 klassades fem procent av befolkningen 18-64 år som egenföretagare, vilket innebar 44:e plats av de 69 deltagande länderna. Återigen under medelvärdet för EU-länderna och länderna med jämförbar ekonomisk utvecklingsnivå.

Nationellt mäter man något annorlunda – 6,8 procent av den förvärvsarbetande befolkningen 16-74 år var egenföretagare år 2011. Göteborg låg därmed med 5,3 procent egenföretagare en bit under riksgenomsnittet, ännu mer under Stockholm (7,4%) och i nivå med Malmö (5,4%).

Göteborgarna med eget företag har en medelålder på 48 år – sju år högre än medelåldern i den förvärvsarbetande befolkningen. Nästan två tredjedelar, 63 procent, är män vilket är en något mer jämställd fördelning än i riket (66%). 71 procent av Göteborgs egenföretagare är födda i Sverige vilket innebär att utlandsfödda är överrepresenterade – 29 procent av egenföretagarna i förhållande till 23 procent av befolkningen.

Ekonomisk tillväxt

Det vanligaste sättet att mäta ekonomisk tillväxt i ett land är att beräkna förändringen i det totala värdet av produktion av varor och tjänster under ett år – bruttonationalprodukten (BNP). BNP har sin regionala motsvarighet i bruttoregionprodukten (BRP), som mäter värdet på de varor och tjänster som producerats i en region. Göteborg hade år 2010 en BRP på 461 000 kronor per invånare. Det är högre än i Malmö och riket i sin helhet, men en bra bit efter Stockholm. Sedan år 2000 har Göteborg haft en något bättre utveckling än de övriga storstäderna, men något sämre än riket.

	2000	2010	2000-2010	2000-2010 (%)
Stockholm	502	675	173	35%
Göteborg	337	461	124	37%
Malmö	293	393	100	34%
Riket	255	354	99	39%

Källa: SCB

BRP är behäftat med svagheter. Eftersom många företag har sin verksamhet fördelad på arbetsställen i många olika delar av landet så är det svårt att fördela deras förädlingsvärde till rätt region. Två alternativa sätt att studera tillväxten i en region är den lönesumma som genereras av dels dem som arbetar i regionen och dels dem som bor i regionen. Lönesumman är med större säkerhet än BRP direkt kopplad till regionen.

Arbetsproduktivitet mäter produktionsvärdet som genereras vid arbetsställena i kommunen och beräknas som den genomsnittliga lönesumman per sysselsatt i kommunen. Arbetsproduktiviteten i Göteborg var 325 000 år 2011, vilket är högre än i Malmö och riket men betydligt lägre än i Stockholm. Utvecklingen sedan 2005 har varit likartad i storstäderna och riket, en ökning med ungefär 20 procent. Detta innebär dock en högre ökning i faktisk summa i Stockholm.

	Arbetsproduktivitet		Inkomst per invånare	
	2011	Utveckling 2005-2011	2011	Utveckling 2005-2011
Stockholm	372 000	20%	281 000	28%
Göteborg	325 000	20%	234 000	24%
Malmö	310 000	21%	191 000	23%
Riket	299 000	22%	244 000	26%

Källa: SCB

Inkomst per invånare mäter invånarnas inkomster och konsumtionsmöjligheter och beräknas som invånarnas

totala lönesumma dividerad med antal invånare i åldersgruppen 20-64 år. Inkomsten per invånare var

234 000 i Göteborg år 2011. Det är högre än i Malmö, något lägre än i riket och återigen ganska mycket lägre än i Stockholm. Riket och Stockholm har också haft en något starkare utveckling sedan 2005 än Göteborg och Malmö.

Förutsättningar för framtida tillväxt

Befolkning

Koncentration av befolkning, och därmed ekonomisk aktivitet, är en viktig drivkraft i skapandet av tillväxt. Det gör det lättare för arbetsgivarna att hitta rätt arbetskraft, för arbetstagarna att hitta rätt arbete och ökar tillgängligheten till service och konsumtion. Det är detta som gör att en ständigt ökande andel av Sveriges och andra länders befolkning väljer att bo och/eller arbeta i städer.

För att studera arbetsmarknadens funktionssätt har SCB inrättat lokala arbetsmarknader (LA), som knyter kommuner till lokala centra utifrån aktuell statistik över pendlingsströmmar. I Göteborgs LA ingår i nuläget GR-kommunerna, Orust, Vårgårda, Bollebygd, Mark, Varberg och Falkenberg.

Den befolkning som är tillgänglig i en lokal arbetsmarknad kan växa på två sätt, genom förtätning och förstoring.

Förtätning innebär att befolkningen ökar inom ett givet geografiskt område. Under 2000-talet har rikets folkmängd vuxit med 673 000 personer, varav storstädernas lokala arbetsmarknader har stått för 87 procent (vilket kan jämföras med att knappt hälften av rikets befolkning bor i storstads-LA).

Storstadsområdena är alltså drivande i befolkningstillväxten. Respektive storstad växer dessutom snabbare än sin lokala arbetsmarknad. Såväl Göteborg som Göteborgs LA har dock vuxit något långsammare än de båda övriga storstäderna och storstadsområdena. Det är svårt att hitta befolkningsprognoser med lång tidshorisont på kommunnivå, men till år 2020 förväntas de kommuner som idag ingår i Göteborgs LA växa med sammanlagt nästan 100 000 personer.

Att en lokal arbetsmarknad växer genom förstoring innebär att fler kommuner knyts till det regionala centrat genom ökade pendlingsströmmar. Med de infrastruktursatsningar som nu genomförs och om pendlingen från andra lokala centra till Göteborg fortsätter att öka som de gjort hittills under 2000-talet så kan såväl Trollhättan-Vänersborgs som Borås lokala arbetsmarknader komma att integreras i Göteborgs LA inom en femtonårsperiod. Det skulle innebära att Göteborgs LA växer med ytterligare 13 kommuner och knappt 400 000 invånare.

Folkmängd lokala arbetsmarknader

			Utveckling	Prognos
	2000	2012	2000-2012	2020
LA Stockholm-Solna	2 172 000	2 515 000	16%	
LA Göteborg	1 003 000	1 117 000	11%	1 211 000
LA Malmö-Lund	968 000	1 094 000	13%	

Källa: Samhällsanalys och statistik, SCB, VGR, Falkenbergs kommun

Kunskap

För att nå en hög konkurrenskraft är befolkningskoncentration och befolkningstillväxt ett nödvändigt men inte tillräckligt krav. Även kunskapen är viktig. En välutbildad och kompetent arbetskraft och relevant forskning är viktiga faktorer i företags investeringsbeslut. Göteborgs befolkning har en hög utbildningsnivå, 27 procent har läst på högskola i minst tre år. Stockholm ligger än bättre till, medan Malmö ligger något lägre. Andelen högutbildade har ökat kraftigt

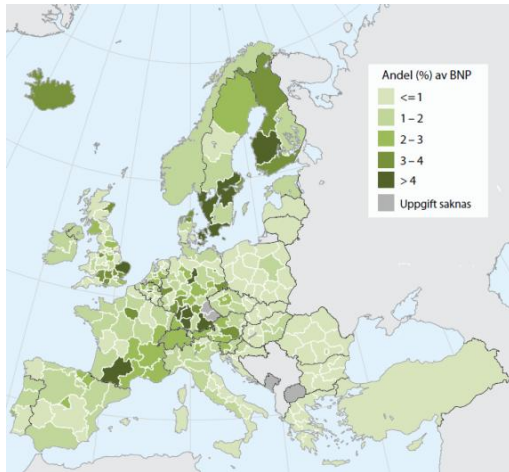
Andel 16 -74 år med eftergymnasial utbildning minst 3 år

	2000	2012
Stockholm	24%	33%
Göteborg	19%	27%
Malmö	15%	25%
Riket	13%	20%

Källa: SCB

under 2000-talet, speciellt i storstäderna. En ökning som kommer att fortsätta – av Göteborgarna i åldersgruppen 25-34 år så är det nästan 40 procent som har läst på högskola i minst tre år.

De senaste åren har ungefär 50 000 studenter per år examinerats från svenska universitet och högskolor, varav 8 000 på Göteborgs universitet och Chalmers. Det räcker dock inte att utbilda många, rörligheten ökar med utbildningsnivån. Det gäller alltså även att få dem att stanna och helst också att locka hit högtutbildade från andra regioner. Enligt en aktuell rapport från Västra Götalandsregionen så har storstads länen överlägset störst andel som stannar kvar efter studierna, knappt 70 procent i Västra Götalands fall. Storstadsregionerna står också som vinnare när det gäller var utexaminerade

väljer att bosätta sig. Under 2012 var det 1 500 personer fler som två år efter avslutade studier valt att bosätta sig i Göteborgsregionen än det antal personer med ursprung i regionen som utexaminerades två år tidigare.

När det gäller forskning ligger Göteborg och Västsverige internationellt sett högt. Enligt EU:s statistikbyrå Eurostat så är det få regioner i Europa som satsar mer på forskning och utveckling (FoU). EU har som mål att år 2020 ska 3 procent av BNP satsas på offentlig och privat FoU, Sverige har valt ett högre nationellt mål – 4 procent av BNP år 2020. Västsverige ligger redan över det målet, dock med ett stort beroende av privat finansierad FoU koncentrerad till ett fåtal multinationella företag, vilket innebär en viss sårbarhet.

FoU-utgifter som andel av BNP. Källa: Eurostat

Tillgänglighet

Utöver den tillgänglighet som möjliggör pendlingen som krävs för att skapa en stor integrerad arbetsmarknad finns det även två andra typer av tillgänglighet som är viktiga förutsättningar för tillväxt. Möjligheten att importera och exportera varor och gods och möjligheten att resa till och från regionen.

Myndigheten för trafikanalys genomför vart fjärde år en undersökning av såväl inrikes som utrikes varuflöden. Näringslivets godstransporter är i stor utsträckning beroende av Västsverige både när det gäller avgående och ankommande sändningar. År 2009 stod Västsverige för 21 procent av de avgående sändningarnas värde där mottagaren befinner sig i Sverige och 25 procent av värdet av avgående exportsändningar. Ankommande sändningar från utlandet domineras i än högre grad av Västsverige, 39 procent av värdet.

Konnektivitet med flyg beskriver möjligheten att med flyg besöka eller ta emot besök från andra regioner över dagen, en viktig förutsättning för att skapa kontakter och göra affärer på andra marknader. Stockholm och Göteborg har en särställning när det gäller den utrikes konnektiviteten. I genomsnitt kan en göteborgare vistas i nio timmar på de från Sverige 33 mest med flyg trafikerade europeiska städerna på en endagsförrättning. En besökare från någon av samma 33 städer kan i genomsnitt vistas i Göteborg i drygt åtta timmar. Motsvarande siffror för Stockholm är i båda fallen ungefär tio timmar. Av övriga svenska städer är det bara Malmö som en utländsk besökare (i genomsnitt) kan besöka i fyra timmar.